

İRAN'A ELÇİ OLARAK GÖNDERİLEN KESRİYELİ AHMET
PAŞA'NIN SEFARET HAZIRLIĞI VE YOLCULUĞU
(1746-1747)
TAHİR SEVİNÇ*

Giriş

Devletlerarası diplomatik ilişkilerin tanziminde önemle rol oynayan elçiler, savaş ve barış şartlarında görevli buldukları ülkelerde devleti en iyi şekilde temsil edebilmek ve görevlerini başarı ile tamamlayabilmek gayesini güderlerdi. Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren diğer devletlerle olan siyasi münasebetlerini ve diplomatik ilişkilerini geliştirip sürdürmek için elçilik kurumunu daimi olarak kullanmıştı¹.

Gelişen diplomatik münasebetlerle beraber Avrupa devletleri İstanbul'da daimi veya geçici maslahatgüzarlar bulundurlarken, Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılın sonlarına kadar Avrupa'da daimi ve geçici bir elçilik bulundurmamıştı². Buna mukabil gerek İslam ve gerekse Avrupa devletlerine padişahın tahta çıkışını bildirmek, kazandıkları zaferleri duyurmak, Avrupalı kral ve imparatorların taç giymelerini kutlamak, barış şartlarını görüşmek³, akdedilen muahedelerin tasdikli metnini göndermek, muahededen sonra dostluğu teyit etmek, zamanla ortaya çıkan sınır ihtilaflarını gidermek gibi çeşitli sebeplerle yabancı devletlerin elçilerine karşılık fevkalade elçiler görevlendirilmiştir⁴.

Avrupalı devletler 15.yüzyılın ikinci yarısından itibaren İstanbul'da daimi elçiler bulundurdukları halde, Türkistan Hanlıkları, Babür (Hindistan), Fas ve

* Dr., Beyceğiz Mah. Kimyager Sok. Evim Apt. 9/10, Fatih/İstanbul, sevinc.tahir@gmail.com

¹ Mehmet İpşirli, "Elçi", *DİA*, XI, s. 8-9; Murat Uluskan, "Bir Osmanlı Elçisinin Yolculuk Hazırlığı: İbrâhim Paşa'nın 1699 Avusturya Elçiliği", *Türklük Araştırmaları Dergisi (Ayrı Basım)*, 20, İstanbul 2008, s. 251.

² İ.Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 274.

³ İpşirli, a.g.m., s. 9.

⁴ Ali İbrâhim Savaş, "Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi", *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s. 643.

İran gibi devletlerin Osmanlı başkentinde daimi temsilcilikleri yoktu⁵. Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleri dışında en fazla diplomatik münasebette bulunduğu devletlerden biri İran idi. Osmanlı-İran diplomatik münasebetlerinin temelini Sünnilik ve Şiilik gibi dini nedenler, sınır ihtilafları, aşiretlerden kaynaklanan olaylar ve savaşlarda esir alınan askerlerin mübadelesi oluşturmuştu⁶.

İran ile 1739 yılından bu yana süren savaşlarda İran Hükümdarı Nadir Şah, Osmanlı Devleti'ne karşı her ne kadar üstünlük sağlasa da içeride devlet adamlarına karşı güttüğü sert politika neticesinde zor duruma düştüğünden Osmanlı Devleti'ne barış teklif etmişti. Nadir Şah, Bağdat ve Basra'nın verilmesinin yanı sıra, Caferiliğin beşinci mezhep olarak kabulü ve İranlı hacılara bir emir-i hac tayin edilmesini barış şartları olarak ileri sürmüştü⁷.

1746 yılında başlayan barış görüşmeleri için Osmanlı Devleti, murahhas olarak Maliye Tezkirecisi Nazif Efendi'yi görevlendirilirken⁸, Nadir Şah Fethi Ali Han adlı murahhasını bu işle vazifeli kılmıştı⁹.

Devletlerarası protokole göre anlaşma tasdiki gibi durumlarda gelen elçi misafir olarak kabul edilip her türlü ihtiyacı devlet tarafından giderilmekteydi¹⁰. Fethi Ali Han ve yanında bulunan¹¹ 60 kişilik heyetle beraber İran sınırından itibaren karşılanarak 11 R 1159/ 3 Mayıs 1746 tarihinde Bağdat'a ve buradan İstanbul'a hareketi sırasında güzergah boyunca ihtiyaçlarının karşılanması için

⁵ Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, "Bir Avrupa Diploması Merkezi Olarak İstanbul 1792-1798 Dönemi İngiliz Kaynaklarına Göre", *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s. 662-63.

⁶ İbrâhim Aykun, "Osmanlı-İran İlişkilerinden Diplomatik Bir Kesit", *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s. 689.

⁷ Şem'dâni-zâde Fındıklı Mustafa Efendi Târîhi, *Mür'it-tevârih*, I, Yay. haz. M.Münir Aktepe, İstanbul 1976, s. 120.

⁸ Koca Mustafa Paşalı bir solakbaşının oğlu olan Mustafa Nazif Efendi, dokuz yıl Boğdan'da katiplik yaptıktan sonra 1739'da Müverrih Raşid Efendi ile İran'a gitmiş, 1746 yılında mâliye tezkirecisi ve murâhhas olarak tayin edilmişti. Bk. Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî*, IV/II, Yay. Haz. Orhan Hülâgü-Mustafa Ekincikli-Hamdi Savaş, İstanbul 1998, s. 153. Ayrıca bkz. M.Alaaddin Yalçınkaya, "Mustafa Nazif Efendi", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, s. 306.

⁹ Nocola Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1640-1774)*, IV, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2005, s. 371. Fethi Ali Han'ın Osmanlı Padişahı'na barış için İran Şahı'ndan getirdiği mektubun Farsçası ve Türkçe tercümesi için bk. BOA, *Name-i Hümayun Defterleri*, III, Şaban 1159 (Ağustos 1746), s. 60-63.

¹⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Fevkalâde Elçiler", *Türk Kültürü Araştırmaları*, 27/1-2, Ankara 1989, s. 199.

¹¹ BOA, MD, 152, h. 1408, s. 357.

hazırlıklar yapılmıştı¹². İran Murahhasına, Osmanlı Devleti hududuna girdiği andan itibaren ihtiyaçlarının karşılanması için bir mihmandar tayin edilmiş¹³, İstanbul'a gelinceye kadar bütün ihtiyaçları mihmandar tarafından karşılanmıştı¹⁴. Mihmandara yol boyunca görevinde gerekli kolaylığın sağlanması için bütün mülki ve askeri idareciler vazifeli kılınmışlardı¹⁵. Özellikle eyalet valileri kendi vilayet sınırlarına girişlerinden çıkışlarına kadar karşılama, merasim tertipleme, uğurlama ve yol boyunca güvenliklerini sağlayarak İstanbul'a ulaşmalarını sağlamışlardı¹⁶. Fethi Ali Han barış müzakereleri için 1746 Ocagında Osmanlı yönetimi ile gerekli diplomatik temasları sağlamak için İstanbul'a gelmişti. O, önce sadrazamla görüştüktan sonra, padişah tarafından Divan-ı hümayunda kabul edilerek gerekli diplomatik temasları sağlamış¹⁷ ve Üsküdar'dan İran'a dönüşü sırasında da onun her türlü ihtiyacı karşılanmıştı¹⁸.

Osmanlı Murahhası Mustafa Nazif Efendi, barış görüşmeleri için 1746 Şubatı'nda İstanbul'dan ayrılmak üzere hazırlıklarını tamamlamıştı¹⁹. Nazif Efendi henüz yola çıkmadan evvel, İran tarafında ne gibi hazırlıklar yapıldığına dair bazı istihbari bilgileri almak için bir tatar görevlendirilmişti. Görevli tatar, İran hududundan içeri girip uzun bir yol kat ettikten sonra gerekli bilgileri almanın zorluğu nedeni ile geri dönmüştü. Birkaç gün sonra görevlendirilen

¹² İran Murahhası Fethi Ali Han'a Diyarbakir ve Birecik'te yapılacak zâhire nakli için Diyarbakir'de 30 adet kelek sefinesi inşa edilerek Musul'a gönderilmiş ve Musul Valisi Abdül Halil-zâde Hüseyin Paşa'ya teslim edilmişti. bk. *Hatt-ı Hümayun*, 7/223, 11 CA 1159 (1 Haziran 1746).

¹³ Osmanlı menzil sistemi içerisinde İran elçilerinin karşılanması ve yol boyunca ihtiyaçlarının görülmesi için bk. Hüseyin Çınar, "Osmanlı Ulak-Menzilhâne Sistemi ve XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Antep Menzilleri", *Osmanlı*, 3, Ankara 1999, s. 634-35.

¹⁴ Sipahiler ağalığı payesi ile mihmândâr tayin olunan dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından Mehmet Ağa'ya gönderilen Evâsıt-ı M 1160 (22-31 Ocak 1747) tarihli hüküm bk. BOA, MD, 152, h. 1544, s. 379.

¹⁵ Bağdat ve Basra Valisi Ahmet Paşa ve diğer idarecilere gönderilen 15 M 1160 (27 Ocak 1747) tarihli hüküm için bk. BOA, D.BŞM, 3849/91. İran Murahhasının Bağdat'tan Halep'e, Halep'ten Adana ve Karaman'a, buradan İstanbul'a her türlü ihtiyacının karşılanması için eyalet valilerine yazılan Evâsıt-ı M 1160 (22-31 Ocak 1747) tarihli hüküm. bk. BOA, MD, 152, h.1479-1485, s. 361.

¹⁶ El-Hacibi, *Nadir Şah Tarihi Tercümesi*, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü, nr. 2179, İstanbul 1249, vr.190b.

¹⁷ El-Hacibi, *a.g.e.*, vr.235b.

¹⁸ Diyarbakir'de İran Murahhası Fethi Ali Han için gerekli yiyecekler kaza, kasaba ve köylerden temin edilerek bunlara ödenecek 500-600 bu yerlerin halkı tarafından tekaliflerine takas olmak üzere karşılanmıştı. BOA, Hattı Hümayun, 6/191, 11 R 1159 (3 Mayıs 1746). Fethi Ali Han'ın Divan-ı hümayunda Osmanlı yönetimi ile anlaşma koşullarını görüşmesi için bk. Johann Wilhelm Zinkeisen, *Geshichte des Osmanischen Reiches In Europa*, V, Gotha 1857, s. 832.

¹⁹ Zinkeisen, *a.g.e.*, V, s. 832; Yalçınkaya, "Mustafa Nazif Efendi", s. 306.

yeni bir tatar, Osmanlı murahhasını karşılamak üzere İran tarafından Hüseyin Mehmet Bey adlı görevlinin Kirmanşah'tan hareket ederek Osmanlı-İran hududunda beklemekte olduğunu haber vermişti²⁰. Mustafa Nazif Efendi Konya, Adana, Antakya ve Halep yolunu kullanarak Bağdat'a geldikten sonra bir süre dinlenerek 12 Haziran'da İran'a doğru yola çıkmıştı²¹. 24 Haziran 1746'da İran sınırında Tak Ayağı denilen yerde konaklamıştı. Burada Bağdat Valisi Ahmet Paşa'nın temin ettiği atlarla ve yanına görevlendirdiği Veli Efendi ile beraber Cebeli Taki adlı yerden geçerek İran topraklarına ayak basmış, önce Kirmanşah'a gelerek burada şehrin ileri gelenleri tarafından karşılanmışlar ve iki gün orada kalmışlardı. Daha sonra Nezihet, Hamedan ve Kazvin'e hareket etmişlerdi²². Derbend Kalesi'nden altı saatlik mesafede bulunan Kara Batak mukabelesinde Kerden'de bulunan Şahın ordugahına yaklaştığında onu, Nadir Şah'ın görevlendirdiği Abdülbaki Han-zade Mustafa Han 50-60 atlı asker ile karşılamışlardı 5 Ş 1159 (24 Ağustos 1746). Kendisine tahsis edilen çadıra yerleştirilen Nazif Efendi bir gün sonra Nadir Şah'ın karargahı önünde kurulan divan merasimi ile karşılanmıştı²³. Şahın bulunduğu büyük çadıra giren Mustafa Nazif Efendi yedi-sekiz sıra şaha doğru gelerek yanındaki name-i hümayunu, İran Şahı'na sunmuş, sonra gerekli görüşmeler yapılmıştı. İki gün sonra İran şahı, kendi çadırında Nazif Efendi'ye bir ziyafet vererek anlaşma şartları konuşulmaya başlanmıştı. Osmanlı murahhası "bizim şartlarımız ancak padişahın gönderdiği name-i hümayun şartları içerisinde olur" demişti. İki gün sonra Osmanlı elçisi tekrar çağrılarak görüşmeler yapılmış, üçüncü gün anlaşmaya varılarak namelerin karşılıklı teslimi için Nazif Efendi'ye hilat giydirilmişti²⁴.

Yapılan uzun müzakereler sonucunda İran Şahı'nın ileri sürdüğü Caferiliğin beşinci mezhep olarak kabulü ve Mekke'de mezhep imamı bulundurulması gibi İran tarafının ileri sürdüğü maddeler kabul edilmemişti. Varılan anlaşma

²⁰ BOA, *Hatt-ı Hümayun*, 7/223, 11 CA 1159 (1 Haziran 1746).

²¹ Adnan Budak, *Mustafa Nazif Efendi'nin İran Elçiliği (1746-1747)*, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Sos.Bil. Enst. Trabzon 1999, s.20; Yalçınkaya, "Mustafa Nazif Efendi", s.306.

²² Abdurrâhman Ateş, *Avşarlı Nadir Şah ve Döneminde Osmanlı-İran Mücadeleleri*, Doktora Tezi, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2001, s.109-110. Kirmanşah'ın idarecisi bir Türk olan Abdülkerim Han hasta olduğu için oğlu, şehrin müftüsü, kadısı tarafından karşılanmıştı. Bk. Budak, *a.g.t.*, s.21.

²³ Osmanlı Murâhhası Nazif Efendi'nin İran Şahı'nın ordugahında karşılanması ve şahın ordugahının bir tasviri için bk. BOA, *Hatt-ı Hümayun*, 6/198, s. 1-2, 29 Z 1159 (12 Ocak 1747).

²⁴ İran Şahı'nın Nazif Efendi'ye hil'at giydirdiği sırada ona "Muradım iki İslam devleti mabeyninde dostluktur. Benden veziriazam ve şeyhülislâm efendiye selam eylemek, iki devlet arâsını tevrika say eylesunlar" demişti. Nadir Şah ile Osmanlı murâhhası arasında geçen konuşmalar için bk. BOA, *Hatt-ı Hümayun*, 6/191, s. 1-2, 29 Z 1159 (12 Ocak 1747). İran Hükümdarı Nadir Şah'ın görkemli çadırı ve yanında bulunan adamlarının tasviri için bk. Budak, *a.g.t.*, s. 25-26.

ile Şah İsmail'den beri uygulana gelen Safevîlik Tarikatı'nın terk edilerek Sünnîliğin kabulü²⁵, IV.Murat dönemindeki hududa göre mutabık kalınıp İran hacılarına emirül hac tayin edilmesi²⁶ ve hacıların Bağdat ve Şam üzerinden hacca gitmeleri ve yol boyunca her türlü ihtiyaçlarının giderilmesi, üç senede bir değiştirilmek üzere devlet merkezlerinde şebkenderler bulundurulması²⁷, savaş esirlerinin değiştirilmesi ve iadesi, her iki ülke halkına hac ve ticaret noktasında kolaylıkların sağlanması²⁸, her iki devlete sığınacak firarilerin himaye edilmeden teslim edilmesi²⁹, hususlarında 17 Şaban 1159/4 Eylül 1746 tarihinde anlaşmaya varılmıştı³⁰. Varılan anlaşmanın tasdik edilmesi için de rütbeleri birbirine eşit büyük elçiler görevlendirilmesine karar verilmişti³¹. Mustafa Nazif Efendi, İran Murahhası Ali Han ile değiştirdikleri muahede senedini almış ve kendisine filci başı tayin edilen Necef Beyi tarafından arabalara bindirilerek yola çıkarılmıştı³². Nazif Efendi'nin yanında kendisine İran'dan mihmandar tayin edilen Mehmet Hüseyin Bey de bulunmaktaydı. Osmanlı hududundan itibaren Nazif Efendi ve mihmandarının iyi ağırlanması ve gereken ihtimamın gösterilmesi için Bağdat Valisi görevlendirilmişti³³. Nazif Efendi (Ramazan sonları) Ekim

²⁵ İzzi Efendi Süleyman Bin Halil, *Tarih-i İzzi*, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Tarih Bölümü, nr.414, 1168, vr.111b. İran yönetiminin Sünnîliği kabul etmesi ile Sünnî akidenin bağlı bulunduğu dört mezhepten birinin imamının içtihatlarına uyacak ve bu mezheplerden herhangi birini seçmekte serbest idi. Bk. El-Hacibi, *a.g.e.*, vr. 220b.

²⁶ Şem'dani-zâde, Nadirşah'ın Safevî Tarikatı'nı terk ve ehl-i sünneti kabulü için "Rafz ve'l-hâdi bi'l-küllîye terk ve ehl-i sünnet mezhebine duhul ettiğini" söyler. Bk. *a.g.e.*, s. 128.

²⁷ İran ve Osmanlı Devleti merkezlerinde şebkenderlik için elçilerin ikamet ettürülmeleri ve yanlarında bulunan misafirlerle beraber her türlü ihtiyaçlarının karşılanması yönünde varılan anlaşma maddesi için bk İzzi Efendi, *a.g.e.*, vr. 84a.

²⁸ "Âhali-yi merkumdan Medine-i münevvere ve sair bilâd-ı İslâmiye'ye gelib-gidib hecâc ve zevâdın mecmuuna muâmele-i bilcümle olunarak sair müslimin misüllü merkumlar dahi her halde mera'i ale taraf kılınub, hilâf-ı şer'e dahil ve ta'rizden ve kendilerinden durma namıyla bir nesne metâlib senden hezâr mecânibet oluna ve tarafının ticari emin ve salim edib getirdükleri emtiânın iktizâ iden mahallerde gümrüklerin kânûn-ı kâdim üzere eda eylemek ve ellerinde ticaret mal olmaya ahkâm ve sair ehl-i örf taraflarından bac talebi..." bk. İzzi Efendi, *a.g.e.*, vr.84b.

²⁹ Bu akdolunan müsâlâha tarihinden sonra İran'dan memâlik-i mahrâsaya ve bu taraftan dahi İran'a firar iden olur ise himâyet olunmaya, talep olundukları halde vükelâyı canibine teslim olunalar. Bk.İzzi Efendi, *a.g.e.*, vr. 84b.

³⁰ Şemdanî-zâde, *a.g.e.*, s. 121, 128; İzzi Efendi, *a.g.e.*, vr. 84b; Ateş, *a.g.t.*, s. 113. Nazif Efendi'nin imzaladığı bu anlaşmaya *Kerden* adı verilmişti. Bk.Yalçınkaya, "Mustafa Nazif Efendi", s. 306; Budak, *a.g.t.*, s. 27-28.

³¹ İzzi Efendi, *a.g.e.*, vr.84b.

³² BOA, *Hatt-ı hümayun*, 6/191, s. 1-2, 29 Z 1159 (12 Ocak 1747).

³³ Nazif Efendi'ye her türlü kolaylığın gösterilip, Mihmândân Hüseyin Bey'e bir hil'atla bir kürk ilbâs olunması için Bağdat ve Basra eyaletlerine mutasarrıfı ve serâskeri Vezir Ahmet Paşa'ya gönderilen Evâil-i Za 1159 (15-23 Kasım 1746) tarihli hüküm. bk. BOA, *MD*, 152, s. 317-18,

ayında Bağdat'a vardığında³⁴, onun Osmanlı padişahı adına yaptığı anlaşmanın uygun olduğu, Bağdat ve Basra Valisi Ahmet Paşa tarafından incelendikten sonra merkeze bildirilmişti³⁵. Nazif Efendi, yaklaşık on ay süren bu vazifesini yerine getirdikten sonra 7 Şubat 1747'de İstanbul'a gelerek Nadir Şah'tan getirdiği mektupları önce sadrazama, sonra huzura çıkarak padişah'a sunmuş ve kendisine samur kürk giydirilmişti³⁶.

A- Osmanlı Büyük Elçisi Ahmet Paşa'nın Yol Hazırlıkları

Osmanlı Devleti'ne gelen yabancı devlet elçileri ve yabancı ülkelere gönderilecek Osmanlı elçileri için Divan-ı hümayun toplanır, kararlar alır ve bunlar için törenler düzenlenirdi³⁷. Osmanlı ve İran murahhasları arasında anlaşmaya varıldığı, Osmanlı Murahhası Nazif Efendi tarafından daha Bağdat'ta iken bildirilmişti³⁸. Bu nedenle İran'a gidecek elçilik heyetinin hazırlıkları, daha Osmanlı murahhası İstanbul'a gelmeden başlamıştı. Nazif Efendi'den anlaşma yapıldığına dair haber alınır alınmaz I. Mahmud'un başkanlığında Divan-ı hümayun toplanmış, divanda İran Şahına elçi olarak gönderilecek kişinin tespiti ve tayini üzerinde durulmuştu. Elçilik görevinin Kızlar Ağası Beşir Ağa'ya yakınlığı ile bilinen Kesriyeli Ahmet Ağa'ya verilmesi düşünülmüştü³⁹. Onun bu göreve düşünülmesi, geçmişte verilen görevleri tam ve layıkıyla yapması; İran ile daha evvelden yapılan sulh görüşmelerindeki tecrübesinden kaynaklanmıştı. Kesriyeli Ahmet çok genç yaşta iken Mekke şehrinin su yolları ile beraber Medine'de bir caminin yapımını başarı ile yerine getirdiği için kızlar ağasının tevccühü ile defterdar tayin edilmişti. Daha sonra Erzurum'a ordu defterdarı

h.1254. Nazif Efendi'nin Bağdat'ta karşılanması ve merkezden gönderilen bir hil'atın ilbâs olunması için ayrıca bk. İzzi Efendi, *a.g.e.*, vr. 83b-84a.

³⁴ Sinkeisen, *a.g.e.*, V, s. 832.

³⁵ Ahmet Paşa'nın Nazif Efendi'nin getirdiği ve üç madde üzerinde anlaşmaya vardığı anlaşma şartlarının kontrolü ve merkeze sunduğu bilgi için bk. İzzi Efendi, *a.g.e.*, vr. 84a.

³⁶ El-Hacibi, *a.g.e.*, vr.240b. İran dönüşünde, devlete yaptığı önemli hizmet nedeni ile Anadolu Muhasebecisi, 1748'de süvari mukabelecisi, sonra şehremini, Sadrazam Divittar Mehmet Paşa ile Mirahur Mustafa Paşa zamanlarında sadrazam kethüsdası yapılmış, 17 Kasım 1752'de ise azledilerek Edirne'ye gönderilmişti. Bk. Yalçınkaya, "Mustafa Nazif Efendi", s. 306; Budak, *a.g.t.* s. 36.

³⁷ Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, s. 24.

³⁸ Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Yay. Haz. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1968, s. 86.

³⁹ Hammer, Ahmet Paşa'nın Kastoria (Kesriye) doğumlu olduğunu ve lakabın buradan geldiğini söyler. Bk. *a.g.e.*, VIII, s.115. Kesriye Kazası Rumeli Eyaleti'ne tabi Paşa Sancağı'na bağlı idi. Bk. Nuri Akbayar, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, İstanbul 2001, s. 97.

olarak gönderilmişti⁴⁰. Burada İran Şahı'nın barış tekliflerini serdarnekremden izin almaksızın İstanbul'a getirmek istediğinden Samsun'da tutuklanmış, sonra da serbest bırakılmıştı⁴¹.

Siyasi ve sosyal alanlardaki tecrübeli geçmişinden dolayı 20 Şevval 1159/ 5 Ekim 1746 yılında İstanbul'a çağrılarak paşa rütbesinin yanı sıra Sivas Valiliği payesi ve büyük elçilik sıfatı ile İran elçisi olarak görevlendirilmiş ve değerli hediyelerle Bağdat üzerinden İran'a gönderilmesine karar verilmişti⁴². Bu görevin verilmesinden sonra padişah tarafından Divan-ı hümâyunda huzura kabul edilerek İran Şahı'na iletmesi için kendisine name-i hümâyün verilerek bir hilat ile samur kürk giydirilmişti⁴³.

İran tarafında ise İstanbul'a Osmanlı padişahu ile görüşmesi için Mustafa ve Mehdi Hanlar elçi tayin edilmişlerdi. Birinci dereceden sorumlu İran elçisi Mustafa Han idi⁴⁴. Osmanlı hududundan itibaren İran elçisinin bütün ihtiyaçlarının giderilmesi için Divan çavuşlarından Rodoslu Mehmet Ağa mihmandar tayin edilmişti. İran elçisinin Bağdat'a getirilerek buradaki bütün ihtiyaçlarının karşılanmasından da Bağdat Valisi sorumlu tutulmuştu. Bağdat'a gelecek İran elçisinin merasim ile karşılanması ve gerekli hassasiyetin gösterilmesine büyük önem verilmişti. Bu nedenle bütün diplomatik teamüllere uyulması ve elçilere gereken ihtimamın gösterilmesi bu işle vazifeli olanlara özellikle tembih edilmişti⁴⁵. Bunun üzerine elçiler için uygun yol koşulları sağlanmış ve onların güven-

⁴⁰ Ahmet Paşa'nın Kars Ordu Defterdarlığı görevine getirilmesi için bk. El-Hacibi, *Nâdir Şah Tarihi*, vr.223a. Ahmet Paşa'nın 1157/1743 yılında Kars Ordu Defterdarlığı için bk. BOA, *D. BŞM*, 3748/66, 6 M 1160 (18 Ocak 1747).

⁴¹ Hammer, *a.g.e.*, VIII, s. 115.

⁴² Kesriyeli Ahmet Paşa'nın büyük elçilik sıfatının yanı sıra, Sivas Valiliği'ne getirilmesi üzerine eski Sivas Beylerbeyi ve kaza kadılarına yazılan hüküm için bk. BOA, *MD*, 152, h. 1219, s. 313. Ahmet Paşa'ya verilen büyük elçilik sıfatı için bk. BOA, *MD*, 152, h. 1546, Evâil-i M 1160 (13-22 Ocak 1747), s. 380. Şem'dani-zâde, Ahmet Paşa'ya üç tuğ ile Sivas Valiliği verildiğini söyler. Bk. *a.g.e.*, s. 121. Kesriyeli Ahmet Paşa'nın İran elçisi olarak görevlendirilmesi için ayrıca bk. Ernst S. Tucker, *Nadir Shah's for Legitimacy in Post-Safavid Iran*, Amerika (Florida) 2006, s. 99; İ.Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi (Karlofça Anlaşması'ndan XVIII. Yüzyılın Sonlarına Kadar*, IV/1, Ankara 1995, s. 309-10.

⁴³ Ahmet Paşa ile elçilik heyetindeki bazı görevlilere ilbâs olunan hil'at-ı fahire ile samur kürkler veziriazam tarafından 1500 kuruşa satın alınmıştı. bk. BOA, *D. BŞM*, 3748/117, 118, 9 M 1160 (21 Ocak 1747).

⁴⁴ Unat, *Osmanlı Sefirleri*, s. 87.

⁴⁵ Bağdat ve Basra Valisi Ahmet Paşa'ya gönderilen Evâil-i C 1160 tarihli hüküm bk. BOA, *MD*, 153, h.187, s. 62. Nu'man Efendi, Osmanlı yönetimi tarafından İran elçilerine mihmândâr tayin edilen Rodoslu Mehmet Ağa'nın Ruhah (Urfa) olduğunu belirtir. Bk. Ebû Sehl Nu'man Efendi, *Tedbirât-ı Pesendide (Beğenilmiş Tedbirler)*, Yay. Haz. Ali İbrâhim Savaş, Ankara 1999, s. 158.

likleri için de tumarlı sipahiler ile bu bölgedeki idarecilerin kapı halkları tayin edilmişti⁴⁶.

1- Elçilik Heyetindeki Görevliler

Herhangi bir siyasi mülahaza ile başka bir ülkeye gönderilen Osmanlı elçisinin maiyetine kendi alanlarında oldukça tecrübeli görevliler tayin edilmekteydi. Tayin edilen görevliler gittikleri ülkelerde devleti temsil ettiklerinden, bunların gösterişine ve görevlerinde liyakat sahibi olmalarına dikkat edilmiştir⁴⁷. Gönderilen elçinin büyüklüğü ve fevkaladeliliği, elçinin maiyetindeki görevlilerin nitelik ve sayılarında belirleyici olmuştur⁴⁸.

Osmanlı Devlet yönetimi tarafından Ekim 1746'da Ahmet Paşa'nın büyük elçi tayin edilmesinden sonra maiyetinde bulunacak görevliler de özenle belirlenmişti⁴⁹. Sefaret heyetinde yer alması düşünülüp İstanbul'da bulunmayan görevliler, 1746 Ekimi'nden itibaren hemen İstanbul'a çağırılmış⁵⁰ ve bunların yerine de başka görevliler tayin edilmişti⁵¹. Anadolu ve İstanbul'dan elçilik heyetine seçilenler arasında ikinci elçi sıfatı ile Hüdavendigâr Sancağı Mutasarrıfı Recep Paşa, Elçilik Kethüdası sıfatı ile Kapıcıbaşı Abdurrahman Ağa, Defterdar Vekili (Ordu Defterdarı) Mustafa Ağa, Ordu Kadısı Müderris Numan

⁴⁶ İran elçisinin Musul'da mehterhane merâsimi ile karşılanması ve yol boyunca güvenlekinin sağlanması için Musul Valisi Selim Paşa ve kethüdasına gönderilen hüküm için bk. BOA, MD, 153, h.188, s. 62, Evâil-i C 1160 (10-19 Haziran 1747).

⁴⁷ Ali İbrâhim Savaş, "Osmanlı Elçilerinin Resm-i Kabul Protokolleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 11, İzmir 1996, s.111-112.

⁴⁸ Karl Tepley, "Nemçe İmparatorlarının İstanbul'a Yolladığı Elçi Heyetleri ve Bunların Kültür Tarihi Bakımından Önemli Tarafları", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, VII/12-13, Çev.Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1969, s. 250. Bu konuda ayrıca bk. İpşirli, *a.g.m.*, s. 12.

⁴⁹ "Ankara Mutasarrıfı ve Ankara Naibi yanında sakin dergâh-ı muallâm müteferrikalarından Mehmed'e hüküm ki: İran tarafına gidecek büyük elçi olmak üzere sâbık büyük rûz-nâmçeçi olan Vezir Kesriyeli Ahmet Paşa vezâret ile terfi ve taraf-ı devlet-i âliymenden büyük elçi nasb ve tâ'yin ve Sivas Eyaleti dahi kendüye tevcih olunub, elçi-yi müşârün-ileyhin me'mûriyeti sair elçilere kıyas olunub, izhâr-ı şâhâne ve endâz-ı şevket-i sultanım için yanına elviye askeri, humbaracı ve lağımçı neferâtundan maada dergâh-ı muallâm müteferrika ve çavuşlarından gedikliler tayin olunmak üzere..." bk. BOA, MD, 152, h.1363, s. 326, Evâil-i Za 1159 (15-23 Kasım 1746)

⁵⁰ Elçilik heyeti ve İran'la meydana gelecek diplomatik münâsebelerde ortaya çıkacak problemlerin çözümünde şer'i ahkâmları icra etmek üzere İstanbul'a çağınarak ordu kadısı olarak görevlendirilen Müderris-i kirâmdan Birgi Kazası Naibi Mevlana Numan'a gönderilen Evâil-i Za 1159 (15-24 Aralık 1746) tarihli hüküm için bk. BOA, MD, 152, h.1253, s. 317. Ayrıca Numan Efendi'nin İstanbul'a elçilik heyetine çağırılması ile ilgili bk. *Tedbirât-ı Pesendide*, s. 143.

⁵¹ İstanbul'a çağırılan Birgi Naibi Numan Efendi'nin yerine tayin edilen yeni naib için bk. Numan Efendi, *a.g.e.*, s. 143.

Efendi⁵², vakanüvis ve mektubi Kırmılı Rahmi Efendi⁵³, Divan Katibi Mehmet Efendi, tabib, cerrah, züema ve tımarlı askerler ile humbaracı ve lağımıcılardan başka Divan-ı hümayun müteferrika ve çavuşları da elçilik heyetinde bulunan görevliler arasında idi⁵⁴. Aslında selef elçilerine ordu kadısı ve ordu defterdarı tayin olunmazdı. Ancak bu defa elçilik heyeti hayli kalabalık olmakla beraber, bunları koruyacak askerlerin çokluğundan dolayı ordu kadısı ve defterdarı da tayin edilmişti⁵⁵.

Ahmet Paşa'nın sefaret heyetinde katır ve at çobanı olarak "harbende-gan", deve çobanı olarak "sarban", meşale malzemelerini taşımak üzere "akkam", yedek atları çekmek için "yedekkeşan", eğer ve koşum takımlarını muhafaza etmek için saraçbaşı ve saraçlar, salma ağası⁵⁶, su işleri için saka⁵⁷; mehterhane çadır ve eşyasının hizmetinde bulunmak üzere mehter-başı ve mehterler gibi ikinci derecede görevliler sayı bakımından önemli bir yer işgal etmişlerdi. Bu görevliler bütün heyetin dörtte birini oluşturmasına rağmen, elçilik heyetinin hizmetindeki hayvanların her türlü bakımlarını üstlenmişlerdi⁵⁸.

Ahmet Paşa ve maiyetinin yol boyunca güvenliğinin sağlanmasından züema ve tımarlı askerler sorumlu tutulmuşlardı. Bu askerler eyalet ve sancaklardan seçilerek tahrir edilmişti. Elçilik heyetinin güvenliğine tahsis edilen askerlerin sayısının fazla olması, daha önceki senelerde İran'a gönderilen elçilere karşı yapılan onur kırıcı hareketlerle ilgili idi⁵⁹. Züema ve tımarlı askerlerin Sivas, Karaman, Adana, Halep, Maraş, Rakka, Erzurum ve Diyarbekir eyaletlerinden temin edilmesi düşünülmüştü⁶⁰. Bu eyaletlerden görevli züema ve tımarlı askerlerin Ahmet Paşa ve maiyetinin hizmetinde yer almak için Adana'da hazır bulunmaları uygun görülmüş, bunun için de liva ve ordu beyleri ile tımarlı zabıt-

⁵² Numan Efendi, ordu kadısının görevini; elçi ordusundaki davalara bakma, vefat edenlerin terekesini hazırlama ve havale edilen zâhirenin hüccetini tahrir etme olarak değerlendirmektedir. Bk. *a.g.e.*, s. 153.

⁵³ BOA, *Cevdet Hariciye*, 8215, 6 C 1160 (15 Haziran 1747). Râhmî Efendi hakkında daha geniş bilgi için bk. Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri* 1299-1915, III, İstanbul 1975, s. 122.

⁵⁴ BOA, *D.MKF*, 1355/48, 14 Za 1159 (28 Aralık 1746).

⁵⁵ İran elçilik heyetinin bu kadar kalabalık olması, bir çok Osmanlı uleması tarafından eleştirilirken, Şeyhülislâm Hayâtî-zâde Efendi, elçilik heyetinin kalabalık olmasında bir sorun olmayacağı konusunda padişahu ikna etmişti. Bk. Şem'dani-zâde, *a.g.e.*, s. 121.

⁵⁶ İstabl-ı âmire görevlileri ve bunlardan sefaret heyetinde bulunanlar için bk. Abdülkadir Özcan, "İstabl", *DİA*, 19, İstanbul 1999, s. 203-206.

⁵⁷ Osmanlı Devleti'nde genel olarak suculuk vazifesi gören saka için bk. M. Zeki Pakalın, "Saka", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, İstanbul 1993, s. 96.

⁵⁸ BOA, *D.BŞM*, 41144, s. 12.

⁵⁹ Şem'dani-zâde, *a.g.e.*, s. 121.

⁶⁰ Hammer, *a.g.e.*, VIII, s. 78.

ler görevlendirilmişlerdi⁶¹. Eyalet ve sancaklardan çıkarılan tımarlı askerlerden her dokuz neferinin üzerine birer zaim zabıt olarak tayin olunmuştu. Görevlendirilecek züema ve tımarlı askerlerin idareciler tarafından iyi teçhiz edilmelelerinden sonra yola çıkarılmaları hususunda emir verilmişti⁶².

Tablo 1: Eyaletlerden Talep Edilen Züema ve Tımar Askeri⁶³:

Talep edilen yer	Züema sayısı	Tımarlı sayısı
Sivas	4	36
Karaman	2	18
Adana	1	15
Halep	2	18
Maraş	3	27
Rakka	1	15
Erzurum	5	45
Diyarbakir	4	36
Toplam	22	210

Elçi Ahmet Paşa'nın maiyetinde görev alacak züema ve tımarlı askerlerin seçimine her ne kadar özen gösterilse de bu göreve getirilecek kişilere hatırı sayılır bir harcırah verilmesi nedeni ile züema olarak yazılanlar arasında, önemli bir vazifede bulunduğu halde bu görevini bırakanlar da var idi. Bunlardan Divan çavuşu olup Kars ordusunda kasapbaşı olarak iş gören Osman Ağa, görevinden ayrılarak Sivas Valisi Ahmet Paşa'nın maiyetine yazılmış ve Kars ordusundaki işlerin aksamasına neden olmuştu. Bu nedenle Ahmet Paşa'ya yazılan bir emirle bu kişinin tekrar işinin başına gönderilmesi istenmişti⁶⁴.

Osmanlı elçisinin maiyetine tayin edilen tımarlı lağımçı ve humbaracıların sayısı hayli kalabalıktı⁶⁵. Elçilik heyetindeki tımarlı lağımçıların sayısı 40,

⁶¹ İran elçisi Ahmet Paşa'nın maiyetinde bulunacak züema ve tımar erbabının Adana'da hazır bulunması için Kütahya Mutesellimi Ömer Bey'e gönderilen Evâsıt-ı S 1160 (20-28 Şubat 1747) tarihli hüküm. bk. BOA, MD, 152, h. 1503, s. 368.

⁶² Saruhan Sancağı Alay Beyi'ne yazılan Evâhir-i Z 1159 (3-12 Ocak 1747) tarihli hüküm. bk. BOA, MD, 152, h.1385, s. 351.

⁶³ BOA, MD, 152, h.1504-1511, s. 368.

⁶⁴ Sivas Valisi olup İran'a büyük elçi tayin edilen Vezir Ahmet Paşa'ya yazılan Evâhir-i S 1160 (3-12 Mart 1747) tarihli hüküm. bk. BOA, MD, 152, h .1575, s. 389.

⁶⁵ Humbaracı deyimi ve Osmanlı Devleti'nde askeri bir sınıf olarak Humbaracılar Ocağı için bk. Yusuf Halaçoğlu, "Humbaracı", *DİA*, İstanbul 1998, s. 349-50.

humbaracıların sayısı ise 60 idi. Görevli her 9 nefer lağımçı ve humbaracının üzerine bir zaim zabıt olarak tayin edilmişti⁶⁶. Humbaracı ve lağımçılar mükemmel surette teçhiz edilmiş silahlı ve atlı idiler⁶⁷.

2- Görevlilere Harcırah ve Ücret Ödeme

Osmanlı Devleti tarafından görevlendirilen elçilik heyeti mensuplarına uzun süren yolculukları sırasında masraflarını ve her türlü ihtiyaçlarını karşılamak için memuriyet derecelerine göre harcırah ve ücret ödenmekteydi⁶⁸. Elçilik heyetinde bulunan görevlilere yapılacak masraflarla beraber onlara verilecek ücret, ulufe ve bahşişler için ödenecek para miktarı, bu işle vazifeli Defterdar Vekili Mustafa Efendi tarafından hesaplanmış ve ödeme buna göre yapılmıştı⁶⁹. Elçilik heyetinde görevli İkinci Elçi Hüdavendigâr Mutasarrıfı Recep Paşa'ya 7500, Ordu Kadısı Numan Efendi'ye 4000 kuruş Hazine-i Âmireden harcırah verilmişti⁷⁰.

Elçilik görevlileri arasında bulunan Ituba-yı hassa Ebubekir Efendi'ye 800 kuruş harcırah verilmesinin yanı sıra, ona lazım tıbbi malzeme ve eşya ise Cebhane-i Âmireden temin edilerek sandıklar içerisine konulduktan sonra kendisine teslim edilmişti⁷¹.

Ahmet Paşa'nın elçilik maiyetine Hassa Cerrah Halifesi olarak tayin edilen Süleyman Halife'ye⁷², göreve başladığı andan itibaren 400 kuruş harcırah verilmişti. Süleyman Halife'ye ayrıca ihtiyaç olduğunda kullanacağı cerrahi malzeme ve eşya Cebhane-i Âmireden karşılanmıştı⁷³. Sefaret heyetinde görevli Ordu Defterdarı Mustafa Efendi'ye 5.500 kuruş⁷⁴, Divan Katibi Mehmet Efendi'ye 1500 kuruş (240.000 akçe) harcırah verilmişti⁷⁵. Heyette görevli 15

⁶⁶ Lağımçı-başı Mahmud'a yazılan Evâhir-i M 1160 (2-11 Şubat 1747) tarihli hüküm bk. BOA, MD, 152, h. 1561, s. 385. Ayrıca Humbaracı-başı Ahmet'e yazılan evâhir-i M 1160 (2-11 Şubat 1747) tarihli hüküm. bk. BOA, MD, 152, 1562, s. 385.

⁶⁷ Unat, *a.g.e.*, s. 87.

⁶⁸ Uluskan, *a.g.m.*, s. 262.

⁶⁹ BOA, MAD, 9962, s. 116-17, 14 Z 1160 (28 Aralık 1746).

⁷⁰ BOA, KK, 690, s. 18.

⁷¹ BOA, KK, 690, s. 13, 3 Z 1159 (17 Aralık 1746).

⁷² BOA, *Cevdet Hariciye*, 4335, 18 Za 1159 (2 Aralık 1746).

⁷³ BOA, KK, 690, s. 14, 18 Za 1159 (2 Aralık 1746).

⁷⁴ BOA, KK, 690, s. 19, 18 Za 1159 (2 Aralık 1746).

⁷⁵ BOA, D.BŞM, 3748/87, 7 M 1160 (19 Ocak 1747).

Divan çavuşundan her birine 50'er kuruş harcırah verilmesi yanında⁷⁶, yol boyunca verilecek günlük ihtiyaçları da hemen hesaplanmıştı⁷⁷.

Elçilik heyetine İstabl-ı âmireden görevlendirilen 21 deve çobanı (şütürban) ile 5 katır çobanına (harbendegan) görevde buldukları her bir gün için yevmiye 6'ar akçe nafaka bedeli ödenmişti⁷⁸. Üsküdar'dan İran hududuna varıncaya kadar yol üzerindeki kazaların ahalisinden yedek has atlarını çekmek için tutulan 25 yedekçiden her birine 30'ar akçe ücret verilmişti⁷⁹.

Sefaret heyetinin yol boyunca konakladığı her yerde mehterhane işlerini görmesi için Mehterhane-i hayme-i hassa ocağından 6 mehterci görevlendirilmişti. Bunlardan biri mehterbaşı olarak görev yaparken, diğer 5'i onun emrinde iş görmüşlerdi. Görevli mehterbaşına 200 kuruş, diğer beş neferden her birine 30'ar kuruş harcırah verilmişti. Mehterhane çalışanlarına Üsküdar'dan hareket ettikleri andan itibaren de yiyecek ihtiyaçlarını karşılamaları için "nafaka bahası" veya harcırah verilmişti. Mehterbaşına 120 kuruş, neferlerden her birine ise 40'ar kuruş nafaka bedeli olarak ödenmişti⁸⁰.

Ahmet Paşa'nın başında bulunduğu elçilik heyetinin su ihtiyaçlarını karşılamak üzere görevlendirilen 4 sakadan her birine her ay için 2,5 kuruş ulufe ile beraber 10'ar kuruş harcırah ödenmiş, görevli sakalar bir yıl görevde kalmışlar, bunlara gerekli olan meşk ve maslaklar (su kırbası) ise Cebahane-i âmireden verilmişti⁸¹.

Gece aydınlatma vazifesini görmek üzere Hasşa Mehterbaşı tarafından Üsküdar'dan tutulan 4 meşaleci ile 36 akkamdan her birine⁸², yevmiye 22 akçe ücret ile 20'er kuruş harcırah verilmişti⁸³.

Elçilik heyetinde görevli tumarlı humbaracı ve lağımçıların zabiti olan zaimlerden her birine birer kese akçe, her bir tumarlı lağımçı ve humbaracıya ise 100'er kuruş ücret verilmesi kararlaştırılmıştı. Ancak humbaracı ve lağımçıları

⁷⁶ BOA, *KK*, 690, s. 15, 18 Za 1159 (2 Aralık 1746).

⁷⁷ 1728 yılında İran elçisi olarak görevlendirilen Raşid Mehmet Efendi'nin maiyetinde bulunan Divan çavuşlarına verilen yiyecek miktarı için bk. BOA, *İE Harcıye*, 856, 14 M 1141 (20 Ağustos 1728).

⁷⁸ BOA, *KK*, 690, s. 12, 2 M 1160 (14 Ocak 1747).

⁷⁹ BOA, *KK*, 690, s. 10.

⁸⁰ BOA, *KK*, 690, s. 11, 23 Za 1159 (7 Aralık 1746).

⁸¹ BOA, *KK*, 690, s. 4, 10.

⁸² BOA, *KK*, 690, s. 5.

⁸³ BOA, *KK*, 690, s. 11.

züema ve tımarlı oldukları için bunlara verilecek ücretin 50'er kuruşa indirilmesine karar verilmişti⁸⁴.

3- Nakliye Vasıtalarının Temini ve Yol Şartlarının Düzenlenmesi

Osmanlı Devleti hudutlarına giren yabancı elçilerin ağırlanması kadar, yabancı ülkelere tayin edilen elçilerin yolculuklarında kullanılacak nakliye vasıtalarının temin edilmesi ile yol şartlarının düzenlenmesine devlet tarafından özenle dikkat edilmiştir⁸⁵.

Ahmet Paşa ve maiyetindeki elçilik heyetinin hizmetine istihdam edilecek nakliye hayvanları deve, at ve katırdan oluşmuştur. Bu hayvanlar Mirahur-ı evvel⁸⁶ tarafından saray ahırını olan İstabl-ı âmireden⁸⁷ ve çeşitli devlet görevlileri tarafından İstanbul, Anadolu ve diğer eyaletlerden temin edilmişti. Mirahur-ı evvel ağa tarafından İstabl-ı âmireden 20 katar (100 adet) katır ile 5 katar (30 adet) deve temin edilmişti. Tedarik edilen katırlardan 1 katarı (5 adet) Defterdar Vekili Mustafa Efendi'ye, 1 katarı Numan Efendi'ye, 2 katarı (10 adet) ise İkinci Elçi Recep Paşa'nın hizmetine, diğer katırlar ise elçilik heyetindeki çeşitli birimlerin hizmetine tahsis edilmişti⁸⁸.

Ahmet Paşa ve maiyetinin hizmetine sunulmak üzere İstanbul dışından deve tedariki Halep ve Rakka eyaletlerinden yapılmıştı. Özellikle elçilik heyetinin İskenderun İskelesi'nden Halep'e nakledilecek ağırlık ve eşyalarının taşınması için Halep ve Rakka'dan 20 katar (120 adet) deve satın alınmasına karar verilmişti.

Develerin mükemmel takımları ile genç ve güçlü olanlarından seçilmesi dikkat edilen bir husus olmuştur⁸⁹. Devenin raht ve takımı ile her bir katarının (6

⁸⁴ Lağımçı-başı Mahmud'a yazılan Evâhir-i M 1160 (1-11 Şubat 1747) tarihli hüküm bk. BOA, MD, 152, h. 1561, s. 385. Ayrıca Humbaracı-başı Ahmet'e yazılan Evâhir-i M 1160 (1-11 Şubat 1747) tarihli hüküm. bk. BOA, MD, 152, h. 1562, s. 385.

⁸⁵ Kütükoğlu, a.g.m., s. 199-200.

⁸⁶ İstabl-ı âmire teşkilatının başında bulunan Mirâhur için bk. Erhan Afyoncu, "Mirâhur", DİA, İstanbul 2005, s. 141-43.

⁸⁷ İstabl-ı âmire'de bütün işlerin baş sorumlusu olarak Mirâhur-ı evvel için bk. Özcan, "İstabl", s. 204.

⁸⁸ BOA, KK, 690, s. 2 19 Za 1159 (3 Aralık 1746).

⁸⁹ "Şütran-ı mezkurenin cümlesi yük kaldıracak tûvâna kuvvetli develerden olmak, havut ve yular ve sair takımları mükemmel olmak şartı ile...", bk. BOA, *Cevdet Hariciye*, 7050, 7 Za 1159 (21 Ekim 1746).

adet) 300'er kuruşa satın alınması uygun görülmüştü⁹⁰. Satın alınacak develer için merkezden bir mübaşir görevlendirilirken, Halep Mutasarrıfı İsmail Bey tarafından Halep'ten 10 katar deve satın alınmıştı. Develer için ayrıca yevmiye 10 kantar saman ve 10 kile arpa olmak üzere 30 gün için 150 kuruş nafaka bedeli ödenmişti. Rakka Eyaleti'nden ise Rakka Valisi Mustafa Paşa tarafından her bir katarı 300'er kuruştan 10 katar deve satın alınmış, 30 gün için 150 kuruş da nafaka bedeli ödenmişti⁹¹. Develere ödenecek para 1160/1747 Halep Cizyesi ile 1159/1746 yılı Rakka Mukataa gelirinden karşılanmıştı. Rakka Eyaleti'nden satın alınan 10 katar (60 adet) deve Halep'e getirilerek, Halep'ten satın alınanlar ile beraber elçilik heyetinin Halep'e varmasına kadar dinlendirilmesine karar verilmişti⁹². Halep'ten temin edilen develer elçilik heyeti Halep'e vardığında, heyette bulunan birimlerin hizmetine istahdam olunmuştu⁹³.

Katır ve devenin yanı sıra elçilik heyetinde binek olarak ve yük taşımada kullanılan diğer bir hayvan ise "bargir" tabir edilen at idi. Elçilik heyeti için devletin üst düzey yöneticileri tarafından İstanbul'dan 50 adet at temin edilmişti. Temin edilen atlardan her biri 22'er kuruşa satın alınmıştı⁹⁴. Satın alınan atlar Ahmet Paşa'nın elçilik maiyetine tahsis edilmişti. Heyetin hizmetine tahsis kılınan atların başına da Mirâhur-ı evvel ağa tarafından has atçı ve eşekçiler tayin edilmişti⁹⁵.

⁹⁰ "Bervech-i müdat beher altı adedi bir katar ve beher katarı mükemmel takımı ile üç yüz kuruşa olmak üzere... Develerin cümlesi tûvâna olmak, mükemmel olup bir kusurları bulunmak şartı ile Halep ve Rakka caniblerinden..." bk. BOA, *D.MKF*, 1356/111, 1 Zilhicce 1159 (15 Aralık 1746).

⁹¹ BOA, *KK*, 690, s. 2, 4 Zilhicce 1159 (18 Aralık 1746).

⁹² BOA, *Cevdet Hariciye*, 7050, 7 Za 1159 (21 Ekim 1746).

⁹³ BOA, *KK*, 690, s. 17.

⁹⁴ BOA, *Cevdet Hariciye*, 4335, 18 Za 1159 (2 Aralık 1746).

⁹⁵ Mirâhur-ı evvel tarafından tayin edilen eşekçi ve has sipahiler ve bunların ihtiyaçlarının görülmesi için bk. BOA, *D.BŞM*, 3747/72, 5 Zilhicce 1159 (19 Aralık 1746).

Tablo 2: İstanbul'dan At Temin Eden Görevliler ve Temin Ettikleri At Sayısı⁹⁶:

Temin Eden Görevli	Sayısı	Temin Eden Görevli	Sayısı
Sadrazam	3	Silahdar Ağası	1
Kaptan Paşa	2	Cebecibaşı	2
Sadrali Kethüdası	3	Tezkire-i Evvel Efendi	1
Yeniçeri Ağası	3	Tezkire-i Sani Efendi	1
Reisülküttap Efendi	2	Muhasebe-i Hazine	1
Çavuşbaşı	2	Muhasebe-i Anadolu	1
Tersane Emini	1	Sertopçuyan-ı dergah-ı ali	1
Şaban Efendi Mevkufati	1	Serarabacıyan-ı top	1
Defteri Hakani Efendi	1	Kasapbaşı	1
Ruznamçe-i Evvel Efendi	1	Darphane-i âmire nazırı	1
Muhasebe-i Evvel Efendi	1	Yeniçeri Katibi	1
Ser Gulam-ı Baki	1	Cebeciler Ocağı Katibi	1
Tezkire-i Maliye	1	İstanbul Gümrük Emini	2
Emin-i Cev	1	Galata Voyvodası	1
Tophane Nazırı	1	Sipah Katibi	1
Matbah Emini	1	Silahdar Katibi	1
Sipah Ağası	1	Mektubi-yi Defter	1
Defterdar Efendi	3	Mısır Kapı Kethüdası	1
Mustafa Ağa Kapı Kethüdası	1	Toplam	50

İran Şahı'na gönderilen hediyeleri taşımak üzere temin edilen atların İran'a kadar bulunan uzun yol şartlarında yorulacak olması da göz önünde bulundurulmuştu. Bu nedenle atların Bağdat'a kadar kullanılması, Bağdat'tan itibaren bir kısmı kısarak olmak şartı ile Anadolu ve diğer eyaletlerden at tedariğine karar verilmişti. At temini için de Anadolu Valisi Ali Paşa ile merkezden bir mübaşir görevlendirilmişti. Atların mübaşir ve görevliler tarafından seçilmesi, seçilecek atların genç ve kuvvetli olmasına dikkat edilmesi ve daha sonra

⁹⁶ BOA, KK, 690, s.6.

bunların Rakka'ya gönderilerek Ahmet Paşa ve maiyetine tahsis edilmek üzere burada bekletilmesi uygun görülmüştü⁹⁷.

Tablo 3: Rakka'ya gönderilmek üzere çeşitli yerlerden temin edilen bargir ve kısarak⁹⁸:

Temin edilen yer	Temin eden görevli	Bargir sayısı	Kısarak sayısı
Halep	Halep Valisi	6	2
Şam	Şam Mütessellimi	7	3
Rakka	Rakka Valisi	7	3
Karaman	Karaman Valisi	5	
Adana	Adana Valisi	5	
Sayda	Sayda Mütessellimi	5	
Diyarbakir	Diyarbakir Valisi	5	
Erzurum	Erzurum Valisi	5	
Aydın	Aydın Muhassılı	5	
Sivas	Sivas Valisi	5	
Maraş	Maraş Beglerbegi	5	
Ankara	Ankara Mutasarrıfı	2	
Hüdavendigar	Hüdavendigar Mutasarrıfı	2	
Mardin	Mardin Voyvodası	4	1
Anadolu	İskan-başı	2	1
Toplam		70	10

Tabloda gösterilen yerlerden temin edilen atların yanı sıra, Ahmet Paşa ve maiyetindeki heyetin, güzergah boyunca ilerlerken birkaç ata daha ihtiyacı olduğu ortaya çıkınca Kütahya Mütessellimi Ömer tarafından 10 atın daha temin edilmesi, atların üzerine iyi sürücü ve güvenilir adamlar tayin edildikten sonra,

⁹⁷ Anadolu'dan kısarak beygirlerinin temini için Anadolu Valisi Ali Paşa'ya gönderilen Evâhir-i L 1159 (5-14 Kasım 1747) tarihli hüküm bk. BOA, MD, 152, H.1258, s. 320.

⁹⁸ BOA, MD, 152, h. 1259-1273, s. 320.

atları bu iş için görevlendirilen mübaşir tarafından Urfa'da iken Elçi Ahmet Paşa'ya teslim etmesi istenmişti⁹⁹.

Ahmet Paşa ve maiyetinin her türlü ihtiyacını görecekle nakliye vasıtalarının hükümet tarafından temininden sonra, bunların Üsküdar'dan Bağdat'a varıncaya dek yol üzerinde rahat, güvenli ve konforlu bir yolculuk sürmeleri için de güzergah üzerindeki bütün yetkililer görevlendirilmişti¹⁰⁰. Elçilik heyetinin yolculuğu için gerekli nakliye vasıtalarının sağlanması kadar, heyetin güzergah boyunca izleyeceği yolların güvenliği de devlet tarafından dikkate alınan bir durum olmuştu. Bu nedenle Üsküdar'dan itibaren elçilik heyetinin takip edeceği güzergah olan Anadolu'nun sağ ve orta kolları¹⁰¹ nihayetine varıncaya kadar, yol üzerinde güvenliği tehdit eden bütün eşkıyalık unsurlarının ortadan kaldırılması, ele geçirilenlerin hapsedilmesi ve cezalandırılması istenmişti¹⁰². Ayrıca görevlilerden vazifelerini yapmaktan kaçınan ve firar edenlerin cezalandırılmaları, yol boyunca elçilik heyetinin konfor ve güvenliğini sağlayacak bütün unsurların iş başında bulunması dikkat edilen bir husus olmuştur¹⁰³. Bu nedenle Anadolu'da bütün kollar üzerinde yer alan kazalardaki asayiş problemini azdıran serseri ve eşkıya tayfasının tutuklanması veya her hangi bir suretle cezalandırılması için Dergah-ı ali kapıcıbaşlarından mübaşirler görevlendirilmişti. Asayiş sağlamakla görevli mübaşire Anadolu Valisi ve kaza kadıları yardımcı olmuşlardı¹⁰⁴.

⁹⁹ Elçilik heyetine 10 atın temini için kapıcıbaşlarından Kütahya Mütesellimi Ömer'e yazılan Evâil-i S 1160 (12-21 Şubat 1747) tarihli hüküm için bk. *MD*, 152, h. 1496, s. 366.

¹⁰⁰ Ahmet Paşa ve maiyetinin yolculuk esnasında her türlü ihtiyaçlarının görülmesi için Üsküdar'dan Bağdat'a kadar yol üzerinde bulunan vezirler, beylerbeyleri ile kaza ve kasabalarda bulunan mütesellim, kethüda, yeniçeri serdari, ayan ve vilayet iş erlerine yazılan Evâil-i M 1160 (13-22 Ocak 1747) tarihli hüküm. bk. *BOA, MD*, 152, h. 1546, s. 380.

¹⁰¹ Üsküdar'dan itibaren elçilik heyetinin takip edeceği yol olan orta kolun nihayetine varıncaya kadar yol üzerinde bütün güvenlik unsurlarının sağlanması için eyalet, sancak ve kaza idarecilerine gönderilen Evâhîr-i 1160 tarihli hüküm için bk. *MD*, 152, h. 1578, s. 390.

¹⁰² "Üsküdar'dan Anadolu'nun yemân ve yesâr sağ kolu nihayetine kadar mirîmirân-ı kirâm, kadılar, mütesellimler, kethüdayeri ve yeniçeri serdarlarına hüküm ki: her ne mahalde eşkıya zuhur iderse kat'a emân ve zaman verilmeyip ale-l-irtihâl ahz ve ele getirülüb, serian ve acilen müstühak oldukları cezaları verilmesi..." *BOA, MD*, 152, h. 1535, s. 377, Evâil-i M 1160 (13-22 Ocak 1747).

¹⁰³ "İskenderun'dan Bağdat'a varınca yol üzerinde mirîmirân ve bütün zabıtâna hüküm ki: Astone'den techiz, tertib ve tanzim ile savb-ı memûre sevk ve tesyir olub, esna-yı râhta hizmet ve rızaya muğayiret idenler olur ise derhal ahz ve kabz lazım gelen cezaları tertib ve icra eylemek için..." bk. *BOA, MD*, 152, h. 1405, s. 356, Evâil-i M 1160 (13-22 Ocak 1747).

¹⁰⁴ Anadolu'da asayişin sağlanması için Anadolu Valisi ve Dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından olup mübaşir tayin edilen Ahmet'e gönderilen Evâsıt-ı CA 1160 (11-20 Mayıs 1747) tarihli hüküm bk. *BOA, MD*, 153, h.139, s. 42.

4- Mehterhane Malzemesi Temini

Ahmet Paşa ve maiyetindeki elçilik heyetinin konakladıkları yerlerde kullanacakları çadır malzemeleri Mehterhane-i âmireden Hassa Mehter başı Ahmet Ağa tarafından temin edilmişti. Mehterhaneden temin edilen bu eşyalar, Elçi Ahmet Paşa'nın Kethüdası Abdurrahman Ağa tarafından teslim alındıktan sonra, nevi ve cinsine göre deftere kaydedilmişti. Elçilik heyeti için temin edilen mehterhane malzemesi genel olarak “otak mefruşatı”, “sayeban mefruşatı”, “yatak odası mefruşatı” ile envai çeşitte “çadır, sekban çerçesi, matbah ve hamam” ve bir çok mehterhane malzemesinden oluşmuştu. Mehterhaneden temin edilen malzeme için hamaliye ve diğer ücretlerle beraber toplam 910 kuruş masraf edilmişti¹⁰⁵. Ayrıca Osmanlı elçilik heyetinin yol boyunca konakladığı alanlarda çadır ve diğer eşyanın kullanıma hazırlanması için Cebehane-i âmireden 40 adet kazma, 10 adet balta, 20 adet demir kürek, 40 adet “resn-i salar”, 10 adet keser ve 10 adet testere temin edilmişti¹⁰⁶.

Elçilik heyetinde bulunan İkinci Elçi Recep Paşa ve Defterdar Vekili Mustafa Efendi gibi bazı görevlilere de müstakil olarak mehterhane malzemesi verilmişti. Bunlara tahsis kılınan malzeme Mehterhane-i âmireden, Hassa Mehter-başı Mehmet Ağa tarafından geri teslim edilmek şartı ile verilmişti¹⁰⁷.

Tablo 4: Ahmet Paşa ve Maiyeti için Mehterhane-i âmireden Temin Edilen Malzemeler¹⁰⁸:

Otak Mefruşatı	Sayı
Boğasa çiçekli kadife döşeme astar-ı elvan	1
28 Hazneli münfeş-i cedid üç direkli otak çerçesi	1
Kandilli mahreçli daire tozluğu	4
Kırmızı boğasa yüzlü pembe-i cedid minder	2
Döşeme yastık	3
Astarı kırmızı boğasa şeritli cedid minder	1
Astarı kırmızı boğasa mor üzerine Sakız kârî kebir perde	1
Cedid Hamam	5
Cedid örme kilim	10

¹⁰⁵ BOA, K.K, 690, s. 6-8, 18 Za 1159 (3Aralık 1746).

¹⁰⁶ BOA, K.K, 690, s. 2, 19 Za 1159 (3Aralık 1746).

¹⁰⁷ BOA, K.K, 690, s. 16-19, 18 Za 1159 (3 Aralık 1746).

¹⁰⁸ BOA, K.K, 690, s. 16-19.

Cedid kilim	2
Müstemal Selanik keçesi	1
Türkmen kilimi	1
Cedid kilim şiltesi	15
Biruna galath iskemle	1
Ahen çatal ve kabzası	10
Trabzon ihlamuru	2
Yastık tahtası	2
Sayeban Mefruşatı	
Astarı mavi boğasa-yı zimmi sarı çuka-yı cedid döşeme	1
Kırmızı boğasa yüzlü pembe müstemal minder	2
Astarı kırmızı Bursa çatması cedid yastık	5
Kırmızı boğasa şeritli yeşil çukalı cedid minder	3
Bursa kadifesi galath iskemle	1
Astarı kırmızı galatı elvan çukalı cedid perde	1
Cedid hamam	2
Cedid örme kilim	3
Cedid kilim şilte	2
Vasat demir çatal ve kabza	5
Recep Paşa için temin edilen	
Mardin işi çadır	1
Selanik keçesi	1
Kırmızı boğasa yüzlü minder	2
Mardin işi yastık	4
Kırmızı çuka minder	1
Hamam	1
Cedid örme kilim	2
Muytab şilte	4
Muytab örme	2
12 hazneli çadır	1
Sekban çerçesi	2

10 hazneli çadır	2
Tahvedi cedit matbah	2
Cedit haşme	2
Yatak Odası Mefruşatı	
Müstemal Selanik keçesi	1
Astari kırmızı boğasa Bursa çatması cedit yastık	5
Astari kırmızı boğasa müstemal çuka-yı cedit	1
Astari kırmızı boğasa elvan çukalı cedit perde	1
Cedit hamam	1
Cedit örme kilim	2
Cedit kilim şilte	1
Cedit muytab örme	1
Ihlamur Trabzon	2
Yatak tahtası	2
18 hazneli iki direkli çerçe	2
Birunu mavi zengari, derini mavi 12 hazneli çadır	10
Zengari cedit tozluk	10
İki hazneli cedit kebir matbah ma sütun	2
Derunu mavi ve kırmızı dibalı cedit	2
Kırmızı cedit haşme ma sütun	1
Kandilli ve mahreçli daire ve zokak	14
Sekban çerçesi ma sütun	16
Cedit açık haşme	10
Cedit muytab şilte	20
Defterdar Vekili Mustafa Efendi için Temin Edilen	
12 Hazneli çadır	1
Sekban çerçesi	1
10 Hazneli çadır	1
12 Hazneli cedit matbah	1
Cedit Haşme	1
Cedit açık haşme	1

5- Gönderilen Hediyeler

Osmanlı Devleti tarafından yabancı ülkelere gönderilen hediyelerin değerinin belirlenmesinde, o ülke ile olan diplomatik ilişkilerin düzeyi ve bu ülkelere gönderilecek elçilerin rütbesi önemli olarak rol oynamaktaydı. Devlet, güç ve itibarını yansıtır temsil ettiği gerekçesi ile hediyelerin seçimine oldukça dikkat etmekteydi. Bu nedenle karşılıklı elçilerin geliş ve gidişlerinde devlet tarafından yabancı elçilerin getirdiği hediyelerden her zaman paha ve gösteriş bakımından daha üstün olmasına dikkat edilmişti¹⁰⁹. Hediye olarak kıymetli mücevher ve eşyalar Enderun Hazinesi'nden çıkarılarak¹¹⁰ gidilen yerlerin ileri gelenlerine gönderildiği gibi, elçi ve maiyetindekilerin de kullanımına izin verilmekteydi¹¹¹.

Kaynaklar Osmanlı Devleti'nin İran Şahı'na gönderdiği hediyeler, o zamana kadar Avrupa ve Asya'daki hükümdarlara gönderilmiş hediyelerden sayı ve değer bakımından çok üzerinde olduğunu göstermektedir. Sayı ve kıymet noktasında en değerli hediyeler 1718 Pasarofça Anlaşması için Avusturya İmparatoru'na gönderilmişti. Bu defa İran'a gönderilen hediyelerin değeri sekiz yüz altmış kese akçeyi bulmuştu. İran Şahına gönderilecek hediyelerin seçimi ve temini için Enderun Hazinesi Kethüdası, bezirganbaşı ve kayyumbaşı görevlendirilmişlerdi. Hediyelerden büyük çoğunluğu Enderun Hazinesi'nden temin edilirken, bir kısmı da satın alınmıştı. Enderun hazinesinden temin edilen bazı hediyeler İstanbul mücevherat esnafında cilalama, boyama ve kakma gibi çeşitli işlemlerden geçirilerek hazır hale getirilmiş bunun için 5713 kuruş masraf edilmişti¹¹². Padişahın emri ile temin edilen hediyeler 19 Zilkade 1159/3 Aralık 1746 tarihinde hazine kethüdası tarafından Paşa Kapısı'nda Arz Odası'nda veziriazama tahsis edilen odaya taşınmıştı. Birkaç gün sonra teşhire açılan hediyeler veziriazam, şeyhülislam, kaptan-ı derya, ağa paşa, Elçi Ahmet Paşa, defterdar, defter emini, kuyumcu ve bezirganbaşı, Anadolu ve Rumeli kazaskerleri tarafından bütün özellikleri ve tahmini değerleri ile hesaplanıp deftere kaydedildikten sonra kasalara yerleştirilmiş ve mühürlenmişti¹¹³. Bütün muameleler bitince hediyeler saraya taşınarak tekrar Enderun Hazinesi'ne konulmuştu. Osmanlı elçisi hareket vakti yaklaştığında 6 Zilhicce 1159/20 Aralık 1746'da

¹⁰⁹ Uluskan, a.g.m., s. 259.

¹¹⁰ Enderun Hazinesi'nin farklı bölümlerinde muhafaza edilen para, mücevherat, değerli kumaş ve hediyeler için bk. Arzu Tozduman Terzi, "Osmanlı Hazinesi", *Türkler*, X, Ankara 2002, s. 893-94.

¹¹¹ Belkis Altunış-Gürsoy, "Sefaretnameler", *Türkler*, XII, Ankara 2002, s. 583.

¹¹² BOA, *KK*, 690, s. 21

¹¹³ El-Hacibi, a.g.e., vr. 248b-249a; Şem'dani-zâde, a.g.e., s. 128.

saraya davet edilmişti¹¹⁴. 7 Zilhicce 1159/21 Aralık 1746'da Elçi Ahmet Paşa, İkinci Elçi Recep Paşa, Ordu Kadısı Numan Efendi ve Elçi Kethüdası Abdurrahman Bey öncelikle Bab-ı asafiye gelmişler, buradan sadrazamla beraber saraya gelerek padişahın huzuruna çıkmışlardı. Burada Elçi Ahmet Paşa'ya serasere samur kürk, ikinci elçiye hilat-ı has, Numan Efendi'ye sof ferace samur ve elçi kethüdasına hilat-ı fahire ilbas olunduktan sonra İran ile imzalanan anlaşmanın tasdikli nüshası ile darüssade ağası ve hazine kethüdası tarafından "müfredat" haline getirilen defteri ile beraber bütün hediyeler kendisine teslim edildikten sonra padişah ve veziriazam tarafından gösterişli bir törenle uğurlanmıştı¹¹⁵.

Ahmet Paşa kalabalık elçilik heyeti ile Hamendan'a geldiği sırada İran Hükümdarı Nadir Şah'ın (19 Haziran 1747) katledildiği¹¹⁶ ve İran'ın her tarafında saltanat kavgaları ve asayişsizlik meydana geldiği haberi üzerine¹¹⁷, yanındaki hediyeleri de İstanbul'dan alacağı yeni bir habere kadar tedbir olarak Bağdat Cephaneliği'ne koydurmak üzere yola çıkmıştı. Bu sırada Şah Hüseyin'in oğlu olduğunu iddia eden Sam Mirza, İran hükümdarlarının mezar şehri olan Erdebil'de hükümdarlığını ilan ettikten sonra paşaları Oğuz Bey ve İbrahim Han ile Osmanlı elçisinin getirdiği hediyelerin peşine düşmüşlerdi. Sam Mirza, hediyeleri ele geçirip Tahran'a götürme umidi ile elçilik heyetini memleketin iç kısımlarına çekmeyi deneyerek Nadir Şah'ın yaşadığını inandırmaya çalışmıştı. Fakat Türk heyetine gelen mektupları mukayese eden İkinci Elçi Recep Paşa, Ordu Defterdarı ve Ordu Kadısı Numan Efendi gerçeğin öyle olmadığını anlamışlardı. Bu durum üzerine Elçi Ahmet Paşa, İran'dan çıkarak Osmanlı hududuna ulaşmış ve Sina üzerinden Bağdat'a yönelmişti. Ahmet Paşa ve maiyeti, yanlarında bulunan tumarlı sipahilerinin sayesinde Bağdat'a ulaşmış ve hediyeleri Bağdat Cephanelisi'ne koydurtmuştu¹¹⁸.

1750 Haziranı'na kadar Bağdat Cephaneliği'nde bekletilen hediyelerin oldukça değerli olması ve İran'da diplomatik münasebetlerin devamını sağlayacak bir otorite boşluğunun olması nedeni ile tekrar İstanbul'a getirilmesi gündeme gelmişti. Hediyelerin İstanbul'a getirilmesi için İstanbul'dan Hasan Ağa adlı bir mübaşir görevlendirilmişti. Görevli mübaşir Bağdat'a vardığında Bağ-

¹¹⁴ İzzi Efendi, *a.g.e.*, vr.94b, 98a.

¹¹⁵ BOA, *TS MAD*, 9571.0001.00, s. 0-3, Gurre-i S 1160 (12 Şubat 1747); *Tarih-i İzzi*, vr. 98b-99b; Hammer, *a.g.e.*, VIII, s. 78.

¹¹⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/1, s. 309-10.

¹¹⁷ Hikmet Bayur, "Nadir Şah Afşar'ın Ölümünden Sonra Osmanlı Devleti'ni İran'ı İstilaya Kışkırtmak için Yapılan İki Deneme", *Bellekten*, XII/46, Ankara 1948, s. 407.

¹¹⁸ Hammer, *a.g.e.*, VIII, s. 95.

dad Valisi Süleyman Paşa, Kadı Ahmet Efendi, Yeniçeri Ağası İmamzade Ahmet Ağa, Cebecibaşı Ali Ağa ile beraber Bağdat kapıcıbaşı tarafından cephaneden çıkarılarak bütün görevlilerin görebileceği bir yerde sayıldıktan sonra baş muhasebe defterine kaydedilip, buradakiler tarafından imzalanarak mühürlenmişti¹¹⁹. Ancak Elçi Ahmet Paşa'nın zaman içerisinde vefatı ve İran'daki karışıkların devamı ve muhatap alınacak müstakil bir şahın olmaması nedeni ile 5 Şubat 1752 (Evasıt-ı Ra 1165)'de verilen emir üzerine Bağdat Valisi Süleyman Paşa tarafından Bağdat Cebhanesi'ndeki hediyeler çıkarılarak tahrirden geçirilmiş, deftere kaydedilip imzalandıktan sonra Mehmet Ağa adlı görevli tarafından İstanbul'a getirilerek Hazine-i âmireye teslim edilmişti¹²⁰.

Tablo 5: Osmanlı Padişahı Tarafından Nadir Şah'a Gönderilen Hediyeler¹²¹:

Hediye	Hediyenin cinsi	Değeri (kuruş)	Sayısı (adet)
Sorguç	Ortası dört köşeli zümrüt, ortası büyüklü-küçüklü yüz otuz sekiz elmas taşı ile süslü	30.000	1
Altın Kılıç	Dört kebir ve dört otuz dokuz küçük şark elması ile süslü	60.000	1
Temür erkan	Altı adet düğmesi ile otuz altı kebir cebe elmas ve sekiz yüz on vasat ve sagir şark elması ile mürsi beyaz İstanbul dibasına kaplı sert temür	30.000	1
Çeyiz	Tepesi zümrüt kapaklı saat ve kabzasında üç kebir zümrüt kabza ve kım bir kebir ve on iki vasat ve sagir yüz yirmi dört elmas ile mürsi	20.000	1
Çengelli Tirkeş	Zümrütü yeşil kadife üzere kebir ve vasat ve sagir altun, yetmiş sekiz elmas ve iki kebir cebe ve yirmi vasat ve sagir zümrüt ve yetmiş kırmızı yakut ile mürsi	30.000	1
Kadife	Sarı İstanbul dibası üzere beş lal ve yüz yirmi zümrüt ile açev ve sırma ile pesindir işleme dört açev püsküllü	2.000	1
Keman	İki başı dört elmas ile münekkaş ve müzehab amel pervane	100	1
Tesettür	Beyaz atlas üzerine işlemeli Altın varaklı	50	1 deste
Üç tabakalı kuşak	Orta göyneği bir kebir elmas, iki pare yakut , yüz iki vasat ve bin yüz iki şark elması ile mürsi	25.000	1
Ok ve ok kutusu	Ortası kebir sarı yakut kapaklı saat ve derunu yirmi dört elmas ve birunu üç kebir ve sair sagir doksan üç elmas ve beş kırmızı yakut ile mürsi	6.000	1

¹¹⁹ BOA, MAD, 19796, s. 1-5, 9 Receb 1163 (14 Haziran 1750).

¹²⁰ El-Hacibi, a.g.e., vr. 268b.

¹²¹ BOA, MAD, 19796, s. 1-6. Hediyelerin her birinin değeri için ayrıca bkz. TS MAD, 9571.0001.00, s. 0-3, Gurre-i S 1160.

Som Tarak	Vasat yetmiş altı elmas, sekiz damla gün yakut ve on leyl ile mürsi	3.000	1
Altın frengi saat	Göğüs tahtası on iki ve basma düğmesi bir sağır ve beş harda elmas ve ortası vasat ve sağır seksen sekiz elmas mürsi kapaklı basma ve kendiden çalar	6.000	1
Altın koyun saati	Tarafının ortası kebir, sağır ve vasat altmış elmas ile mürsi köstekli basma altın koyun saati	4.000	1
Köstekli altın saat	Etrafı vasat ve sağır elli elmas ile mürsi ve on iki elmas ve üç yakut zümrütlü	3.000	1
Gözlük	Ortası iki vasat Şişhane ve altı sağır lal, etrafı yirmi iki elmas ile mürsi altın taraklı zinciri sekiz elmas	1.000	1
Altın Zincirli Gözlük	Etrafını elmas atlas ile mürsi zemini zerabdus taşhaneleri altın zincirli	1.000	1
Sedef Tarak		50	1
Kabızalı Dürbün	Zemini zümrütlü, ağızlıkları som şair mavî, altmış sekiz elmas ile mürsi	1.500	1
Dürbün kabzası	Yüz otuz sekiz elmas ve yüz otuz sekiz zümrüt ile burma ve sim ve otuz sekiz kırmızı yakut ile mürsi	1.500	1
Altın kakma dürbün	Kapağının bir tarafı bir lal ve bir tarafı bir gün yakut ve on iki lal ve otuz bir elmas ve bir yakut ve iki zinciri elli elmas ile mürsi	1.000	1
Dört boğumlu dürbün	Üst boğumu kırk sekiz elmas, otuz yakut, altı zümrüt ve iki zinciri kırk dört yakut ile mürsi	1.500	1
Beş boğumlu kebir dürbün	Zincirleri altın ve üst boğumu Şişhane sandık, ağırlıkları altın	3.000	1
Beş boğumlu dürbün	Üst boğumu ve ağırlıkları altın	250	1
Dört boğumlu dürbün	Üstü boğumu bika üzere altın kakma, ağırlıkları altın	150	1
Dört boğumlu dürbün	Üst boğumu arvesin nakışlı, ağırlıkları altın	150	1
Kebir çekmece		5.000	1
Kundaklı boylu tüfek	Zinciri ve üç bilezikleri ve kasılması ve iğneliği ve korkuluğu ve taban gülleri ve zinciri üç yüz doksan sekiz elmas ile mürsi, iğnelik zinciri bir zümrüt dairesel, temürü ve çakmağı üzere altın kakma İstanbul kârî	15.000	1
Çakmaklı tüfek	Zer nişan sedefkârî kundaklı temürü üzere altın kakma Muhammed ser tufengi han ve sim donanımlı İstanbul kârî Şişhane	300	1
Çakmaklı boylu tüfek	Beyaz som kundaklı, amel Ali temürü üzere altın kakma sim donanımlı İstanbul kârî Şişhane	600	2
Çakmaklı boylu tüfek	Yeşil som kundaklı amel Elhac Muhammed temürleri üzere altın kakma mercan ve sim donanımlı İstanbul kârî Şişhane çakmaklı	600	2

Çakmaklı ve boylu	Zer nişan Biga kundaklı temürleri üzere altın kakma ameli Hacı Mehmet , mercan ve sim donanımlı İstanbul kâri Şişhane	600	2
Çakmaklı Cezayir kâri tüfek	Siyah kundaklı sim ve mercan donanımlı	600	2
İstanbul-kâri siyah kundaklı peştuv kaburu	Kabza ve gülleri ve korkuluk zinciri ve çubukları 191 elmas ve yedişer zümrüt ve beşer kırmızı yakut ile mürsi, temürleri ve çakmakları altın kakma,	12.000	Bir çift
Beyaz münkârî Altın kemer raht	Başlık tahtasında bir kebir zümrüt, 48 elmas ve iki güllerinde bir lal ve 40 elmas ve kolları 274 elmas ve boyları zincir yanına 115 elmas ile mürsi	70.000	1
Münkârî altın döşeme	Ortası vasat dolma zümrüt ve iki zümrüt yakut ve yedi vasat ve seksen dokuz elmas ile mürsi	3000	1
Mektup	Şah-ı mirza tarafına veziriazam tarafından diba elvan kese içerisinde	1	
Altın garada	Kabza dibası bir lal ve üç yakut ve ağırlığı ve bentleri 23 lal yakut ve bent ortaları iki ve diğeri bir zümrüt ve 211 elmas ile mürsi	6.000	1
Sim rikab	Ortalrı sekizer vasat ve sagir yetmiş iki zümrüt ve yüz otuz iki elmas ve yüz yetmiş iki lal ve yakut ile mürsi	1.500	1 çift
Kadife eyer	Ön kaşının ortasında bir kebir şeş köşe zümrüt ve etrafında yetmiş bir elmas ve yetmiş üç lal ve yakut ve üç kebir güllerinde kırk sekiz elmas ve otuz dokuz zümrüt ve yetmiş iki yakut ve iki vasat güllerinde otuzar zümrüt ve kırk iki yakut ile mürsi	4.000	1
Saçaklı zinpuş kadife	Mor kaife üzerine yetmiş iki lal ve 604 zümrüt ve sırma ile yeşil işleme turuncu atlas-ı İstanbuli beyaz som saçaklı	10.000	1
Atlas-ı İstanbuli yabok kadife	El çuka üzere zerruzu yeşil işleme atlas-ı İstanbuli	1.000	1
İşleme tegelti	Göz kadife üzere sırma işleme	50	1
İşleme saye çuka	Kenar suyu üç güllü işleme	50	1
Eyer haşmesi	Som güllü kırmızı saye çuka	50	1
Sim bolar		100	1
Sim keham		50	1
Dize gele koskun	Som dokuz kolanlı	50	1
Diba donluk	Cebkârî elvan	2.500	10
Donluk	Cebkârî elvan	2.500	10
Diba donluk	Venedik kâri elvan	1.200	10

Diba donluk	Elvan İstanbul kârî ağır Rami diba	1.200	10
Diba donluk	İstanbul kârî cebkenli ve taraklı	1.200	10
Diba donluk	İstanbul kârî şükufa nevezur	700	10
Donluk	İstanbulkârî nevezur tel çekme borunceck	1.200	10
Sof donluk	Elvan şalı ve çubuklu	600	20
Sof donluk	Elvan muçlu sof donluk	700	20
Samur	Ağladane	700	20
Yastık	İstanbulkârî metella kadife	300	50 çift
Yastık	Bursa kârî mettela kadife	300	50 çift
Yastık	Frenk bend metella kadife	1.800	50 çift
Kese	Şamkârî som ağır kadife	300	20
Seccade	Elvan Sakızkârî metella	400	10
Seccade	Münfeş asafî	500	10
Çuka	10 zıra Elvan	394,5	71
El saye çuka	4 zıra	800	100
Çuka	3 zıra elvan peştuv	254	80
Tabla	Diba kaplı ağaç tabla		2
Çuka	Temür alat	54.200	20 çift
Meşale ağacı			2
Name-i hümayun	Taraf-ı saltanat-ı penahiyeden mücevher elvan ve diba içerisinde		2
Name-i hümayun	Hilafet-i şahanedan diba kise içerisinde	1	
Name-i sadrazam	Şah-ı mirzaya veziriazam tarafından	1	

İran hükümdarları tarafından Osmanlı padişahlarına gönderilen hediyeler, çoğu zaman kıymetli taşlar, mücevherat, ipek kumaşlar, Kur'an ve çok çeşitli eşyalardan oluşmakta, hatta bazen gönderilen hediyelerin zenginliği göz kamaştırıcı olmaktadır¹²². Nadir Şah'ın Elçi Mustafa Han aracılığı ile Osmanlı padişahına gönderdiği hediyeler mücevher ve altınlarla süslü Hindkârî bir taht, yakut ve zümrütlerle süslü kumaşlar ve bir kaç filden oluşmakta¹²³ ve bu hediye-

¹²² İpşirli, "Elçi", s. 11-12.

¹²³ BOA, *Hatt-ı Hümayun*, 1/15 A, 8 Ş 1160 (15 Ağustos 1747).

lerin değeri yaklaşık 573 kese olarak hesaplanmıştı¹²⁴. Nadir Şah'ın ölümü ile Osmanlı Devleti ve İran arasında yapılacak sulhun akibeti belli olmadığından İran elçisinin getirdiği hediyeler sayı ve nitelik olarak belirlendikten sonra Bağdat Cephanelisi'ne konulmuştu. Nadir Şah'tan sonra İran'da müstakil ve otorite sahibi bir hükümdar olmadığından İran Elçisi Mustafa Han'ın tekrar İran'a gönderilmesine karar verilirken, onun Osmanlı padişahına getirdiği hediyeler de 6 Şaban 1165/19 Haziran 1752 tarihinde Bağdat Defterdarı, Yeniçeri Ağası, Cecebibaşı ve diğer zabitler tarafından Bağdat Cephanelisi'nden çıkarılıp mühürleri sökülerek tahrir ve sayımdan geçirilmişti. Bu hediyelerin, İran'da müstakil bir otoritenin kurulmasına kadar Bağdat Cephanelisi'nde muhafaza edilmesi-ne karar verilmişti¹²⁵.

Tablo 6: Nadir Şah Tarafından Osmanlı Padişahına Gönderilen Hediyeler¹²⁶:

Hediyenin cinsi	Adedi
Diba münfeş çadır	1
Çadır için sim çatal-başı	24
Çadır için bakır kaplı sim çatal koğası	24
Mezkur çadırın hacim yerine döşemesi çuka kaplı ve haşiyesi yeşil kumaş	1
Çadıra nöbet kazığı olmak üzere sim sagir ve kebir sekene	48
Astarı yeşil ve sancağı çiçekli şilte	1
Astarı çurdu kumaş	1
Kıl çul	2
Kırmızı çukalı kıl çul	2
Altın süsleme Hintkârî taht	1
Astarı İsfihan yapımı elmas ve zümrütlerle süslü yastık	1

¹²⁴ Şem'dani-âde, *a.g.e.*, s. 128-29.

¹²⁵ "Hala Bağdat Cebhanesi'nde mahfuz olan hedaya-yı Şahi, İran'da müstakil bir şah olmayıp bundan sonra müstakil bir şah zuhur idinceye dek devlet ve emânet yed-i saltanat olmak kânûn-ı kândim olduğundan gayri hin-i hâcât-ı hedâyâsi taraf-ı Devlet-i Aliyeden sual olunmak marifet-i şer ve cümle kulları hedâyâ-i merkume mahfuz olduğu mahalden mikdarı ile vezn ve tâ'dât olunub ... Yine cümle marifeti ile Bağdad Cebhanesi'nde mukaddem olduğu mahala memhûr ve vâzi ve ibka olunub baş muhasebe kalemine kayıt ve hıfz olunmak için.." bk. BOA, *Cevdet Hariciye*, 2970, 2 Şaban 1165 (3 Temmuz 1752). Ayrıca bkz. El-Hacibi, *a.g.e.*, vr.272a.

¹²⁶ BOA, *Cevdet Hariciye*, 2970.

Tahtın altında kuşak döşeme tahtası	1
Tahtın altın kalemle süslü kuşağı	4
Tahtın altın kalem ve tahta nakışlı basamağı	1
Tahtın altında kuşak döşeme tahtası	1
Tahtın ortasında altın ve kalemiye nakışlı tahta	2
Fil çulu	2
Kırmızı çuka, yeşil fil çulu	2
Fil	4

6- Yiyecek ve Yem Temini

Herhangi bir mülhaza ile Osmanlı ülkesine giren yabancı devlet elçileri ile yabancı devletlere gönderilen Osmanlı elçilerinin her türlü yol harcamaları ve işe giderleri devlet tarafından karşılanmaktaydı¹²⁷. Ahmet Paşa ve maiyeti İstanbul ve Üsküdar'da buldukları sırada, et dışında gerekli bütün yiyecek ihtiyaçları Matbah Emini tarafından Matbah-ı âmireden¹²⁸ yevmiye hesabı ile temin edilmişti. Elçilik heyeti için gerekli et kasapbaşı, yakacak olarak kullanılan odun İstanbul Ağası, hayvanlara verilen arpa ve saman ise Arpa Emmini¹²⁹ tarafından temin edilmişti¹³⁰. Bu görevliler tarafından temin edilen yiyecek ve yemin kalitesi, her zaman için dikkat edilen bir husus olmuştur¹³¹.

Ahmet Paşa'nın elçilik dairesi 2 M 1160/14 Ocak 1747 tarihinden itibaren Üsküdar'da altın gün dinlenmişti. Üsküdar'da iken temin edilen yiyecekler matbah emini tarafından temin edilmişti. Matbah Emini Ebubekir Ağa, temin edeceği üç günlük ekmek için gerekli unu Tersane-i âmire ambarından tedarik etmişti¹³².

¹²⁷ Altunış-Gürsoy, a.g.m., s. 585.

¹²⁸ Matbah-ı âmire ve bu kurumun başındaki Matbah Emini için bk. Arif Bilgin, "Matbah-ı âmire", *DİA*, 28, Ankara 2003, s. 115-119.

¹²⁹ Saraya bağlı olarak çalışan Arpa Emini'nin götüğü vazifeler için bk. Mehmet İpşirli, "Arpa Emini", *DİA*, 3, İstanbul 1991, s. 392.

¹³⁰ BOA, *K.K.*, 690, s. 5, 9 Za 1159 (23 Ekim 1746).

¹³¹ Matbah Emini İbrahim Ağa elçilik heyetindeki görevliler için temin edeceği yiyeceklerin kalitesine dikkat etmiştir. Heyetteki görevlilere has ekmek için has buğday satın alarak çekmiştir. Ona bu işleri yaparken kethüdası Ahmet Ağa yardımcı olmuştur. Bk. BOA, *D.MKF*, 1355/42, 13 Za 1159 (27 Ekim 1746).

¹³² BOA, *D.BŞM*, 3749/86, 15 M 1160 (27 Ocak 1747).

Tablo 7: İstanbul ve Üsküdar'da Elçilik Heyetine Matbah-ı âmireden Temin Edilen Yiyecek ve Miktarı¹³³.

İstanbul'da Temin Edilen Yiyecek		Üsküdar'da Temin Edilen Yiyecek	
Yiyeceğin Cinsi	Miktarı	Yiyeceğin Cinsi	Miktarı
Ekmek	150 çift	Ekmek	490 kıyye
Pirinç	10 kile	Pirinç	239,5 kıyye
Sade yağ	25 kıyye	Sade yağ	59,5 kıyye
Balmumu	2 kıyye	Balmumu	2 kıyye
Kahve	3 kıyye	Kahve	-
Şeker	5 kıyye	Şeker	-
Tere yağı	5 kıyye	Tere yağı	15 kıyye
Et	100 kıyye	Et	-

Ahmet Paşa ve maiyetindeki elçilik heyeti, Üsküdar'dan hareket ettikten sonra İran'a kadar konakladığı her menzilde yiyecek ihtiyaçlarının görülmesi için Ordu Defterdarı Mustafa Efendi, eyalet valileri, kaza kadıları ve idarecileri görevlendirilmişlerdi¹³⁴. Elçilik heyetine, konakladığı her menzilde günlük yiyecek olarak ekmek, et, bal ve sade yağ verilmesinin yanı sıra, hayvanlarına ot ve saman, ayrıca yakıt olarak odun temin edilmesi buyrulmuştu. Elçilik heyetine verilen işe konakladıkları eyaletin miri ambar ve depolarından temin edildiği gibi, çarşı ve pazarlardan da satın alınmıştı. Satın alınacak yiyecek için merkezden bir mübaya mübaşiri görevlendirilmişti¹³⁵. Yiyecek için ödenecek bedel satın alınan yerin 1160/1747 senesi mukataa bedelinden karşılanmıştı¹³⁶.

¹³³ BOA, *KK*, 690, s. 5, 9 Za 1159 (23 Ekim 1746); *D.BŞM*, 3749/86.

¹³⁴ BOA, *D.BŞM*, 3748/129, 9 M 1160 (21 Ocak 1747).

¹³⁵ Sefer sırasında Osmanlı kaza sınırları dahilinde bulunan miri ambarların devletin her türlü işe tedarikindeki işlevleri için bk. Tahir Sevinç, *1695 ve 1696 Avusturya Seferlerinde Organizasyon ve Lojistik*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2010, s. 200-204.

¹³⁶ Rakka'da konağa geçtikleri sırada elçilik heyetinin ihtiyaçlarının görülmesi için mübaşir olarak dergâh-ı âli gedikli İbrâhim görevlendirilirken, elçilik heyetine gerekli yiyeceklerinin temini ve gerekli paranın Rakka Eyaleti Mukataası'ndan karşılanması için Rakka Valisi ve kadısına yazılan emir için bk. *D.MKF*, 1355/48, 14 Za 1159 (28 Ekim 1746).

miktarı 329,5 kileye, saman 153 kantara çıkarılırken, odun miktarı 60 çeki olarak kalmıştır¹⁴².

Ahmet Paşa ve maiyeti Bağdat'a vardığında burada kaldıkları süre içerisinde bütün ihtiyaçları, Bağdat Valisi tarafından karşılanmıştı. Buradan yola çıkmalarından sonra da İran sınırına kadar geçecek 20-30 günlük yiyecek ihtiyaçları da karşılanmıştı¹⁴³. İran sınırından itibaren Osmanlı elçilik heyetinin ihtiyaçlarının karşılanması için İran yönetimi tarafından Mehmet Yusuf Han adlı bir görevli tayin edilmişti. İranlı mihmandar, sınırda Osmanlı elçilik heyetinin ihtiyaç duyduğu yiyecek miktarını belirlemek ve buna göre tedarik etmek için Osmanlı Elçi Kethüdası'na danışmıştı. Elçi kethüdası da Elçi Ahmet Paşa'ya danışarak miktarı İranlı mihmandara bildirmişti. Bunun üzerine Mihmandar Mehmet Yusuf Han, Osmanlı elçilik heyetinin İran topraklarında geçeceği güzergahta konakladığı yerlerde yiyecek ve yemekliklerini hazırlatmıştı¹⁴⁴.

Gerekli anlaşmanın sağlanamaması üzerine Ahmet Paşa Bağdat'a dönmüş ve uzun süre burada ikamet etmişti. Ona ve maiyetine Bağdat'ta ikamet ettikleri sırada tayin edilen yiyecek miktarı ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. 7 S ile 30 RA 1161/7 Şubat-30 Mart 1748 tarihleri arasında 53 gün Bağdat'ta ikamet ettikleri sırada maiyetindeki elçilik heyetine yevmiye 428,5 kıyye ekmek, 224,5 kıyye pirinç, 61,5 kıyye ve 50 dirhem sade yağ, 228,5 kıyye kuzu eti, 2 kıyye bal mumu, 2 kıyye şeker, 5 kıyye bal, 2 kıyye kahve, 3 kıyye nişasta, 10 kıyye has un, 12,5 kıyye tere yağı, 20 tavuk, 200 yumurta, 70 kıyye sebze, 33 kıyye soğan, 10 kıyye süt, 10 nohut, 10 kıyye tuz, 1 kıyye limon, 5 adet kuzu, 133,5 kantar saman, 10,5 çeki odun, verilerek 33.366 kuruş masraf edilmişti¹⁴⁵.

Ahmet Paşa'nın maiyetinde bulunan İkinci Elçi Recep Paşa, Defterdar Mustafa Efendi, Divan Katibi Mehmet Efendi, tabib efendi, divan çavuşları ve has ahır çalışanları karakolculuk vazifesi gören piyade askerler ile tabloda gösterilen diğer vazifeli kişilere Bağdat'ta ikamet ettikleri sırada yevmiye olarak temin edilmiştir.

¹⁴² "İznikid'den Adana'ya varınca yevmiye miktarı şair, saman ve hatbı 1156 senesinden cem ettirilen menzil zâhireleri mevcutlarından verilip mevcut olacakları yahut ale-l-esâmileri mucibince tekalif-i âhaliyeden takas olunmak şartı ile kazalar âhalileri tarafından tedarik ve menzillerde hazır-ı âmâde ettirilmek üzere emr-i şerif verilmiştir." bk. BOA, *D.M&F*, 1355/75, 15 Za 1159 (29 Ekim 1746). Üsküdar'dan itibaren Ahmet Paşa'nın maiyetindeki çeşitli birimlere verilen günlük odun miktarı için bk. *D.B&M*, 3750/16, 18 M 1160 (30 Ocak 1747).

¹⁴³ *Tedbirât-ı Pesendide*, s. 157.

¹⁴⁴ Osmanlı elçilik heyeti sınırdan geçip Kirmânşâh'a vardığında burada üç günlük tayinatları İran mihmândarı tarafından karşılanmıştı. Numan Efendi, *a.g.e.*, s. 165,166.

¹⁴⁵ BOA, *D.B&M*, 41144, s. 4-5.

Tablo 9: Bağdat'ta İkametleri Sırasında Bazı Elçilik Görevlilerine Verilen Günlük Yiyecek ve Yem Miktarı¹⁴⁶:

Yiyecek verilen kişi	Ekmek (kıyye)	Et (kıyye)	Pirinç (kıyye)	Sade yağ (kıyye)	Yem (adet)	Saman (kantar)
İkinci Elçi	50	25	25	22	6	11
Ordu Defterdarı	30	15	15	3	90	6,5
Tabib efendi	7	2	2	7,5	9	0,8
Divan çavuşları	9,5	4,5	4,5	1	33	1
Has ahır sakinleri	12	6	6	1,5	4,5	9,5
Saka	4	2	2			
Sarban	22,5	11,5	11,5		4	
Akam	2	1	1			
Harbendegan	37	18,5			232	
Serbölük	6,5	3,5	3,5			
Salma ağası	4	2	2		4	
Mirahur	60					
Yedekkeşan	6	3	3			
Katip Mehmet Efendi	4	2	2		5	
Sakabaşı	1	0,5	0,5			
Çadır mehterbaşı	3	1,5	1,5		10	
Piyadeler ağası	51	25,5	25,5		10	
Hüdema ve tuğcu	5,5	2,5	2,5			
Garib bölükbaşı	3	1,5	1,5			
Has atlar					14	

Osmanlı topraklarına giren yabancı devlet elçileri sınırdaki kalelerde misafir edilirdi. Baudan Osmanlı topraklarına giren Avusturya elçileri Belgrat'ta¹⁴⁷, doğudan giren İran elçileri ise Bağdat Kalesi'nde misafir edilerek her

¹⁴⁶ 14 Safer 1161/14 Şubat 1748 tarihinde verilen bir günlük yiyecek miktarı için bk. BOA, D. BŞM, 41144, s. 5,10.

¹⁴⁷ Şaban 1111/Şubat 1700 tarihinde Osmanlı topraklarına giren Avusturya elçisi, Belgrat Muhafızı Ali Paşa tarafından Belgrat Kalesi'nde ağırılarak ihtiyaçları karşılanmıştı. Bk. *Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116/1688-1704)*, Yay. Haz. Abdülkadir Özcan, Ankara 2000, s. 141. Avus-

türlü ihtiyaçları karşılanırdı. Ahmet Paşa'nın maiyeti ile beraber anlaşmak üzere Bağdat'a gelen İran Elçisi Mustafa Han, Nadir Şah'ın ölümü üzerine Bağdat'ta ikamet etmeye başlamıştı. Bağdat'ta ikamet eden İran elçilerinin yiyecek, içecek ve temizlik ile ilgili bütün ihtiyaçları, Bağdat Valisi tarafından karşılanmıştı.

Tablo 10: İran Elçisi, Halifesi ve Mihmandarına Verilen Günlük Yiyecek Miktarı¹⁴⁸:

Verilen İran Elçilik Görevlisi	Ekmek (kayye)	Et (kayye)	Pirinç (kayye)	Sade yağ (kayye)	Kuzu (adet)	Yoğurt (kayye)	Soğan (kayye)	Tavuk (adet)	Yumurta (adet)	Şeker (kayye)	Kahve (kayye)	Sabun (kayye)
Mustafa Han	145	72,5	72,5	18,5	1	30	10	10	50	10	2	2
Mehdi Han	50	30	30	7,5	1	18	6,5	5	20	5	1	1
Elçilik Halifesi	7	3,5	3,5	1,5	-	2				2,5		
Mihmandar	20	10	10	2,5		2,5						

B- Elçilik Heyetinin Hareketi ve Bağdat'ta İkameti

Ahmet Paşa maiyeti ile beraber fevkalade bir nizam içerisinde padişah ve devlet adamları tarafından düzenlenen bir alay ve gösterişli bir törenle 7 M 1160/21 Ocak 1747 tarihinde Üsküdar'a geçmek için hareket etmişti. Elçilik heyetini uğurlayan devlet adamları arasında padişah, veziriazam ve şeyhülislam da bulunmaktaydı. Padişah Alay Köşkü'nden bu geçişi izlerken, şeyhülislam Soğuk Çeşme hizasındaki konağa teşrif ile alayı takip etmişti. Ahmet Paşa'nın maiyetinde bulunan divan çavuşları, humbaracı ve lağımclar ile müteferrika ağaları, ordu defterdarı, ordu kadısı ve ikinci elçi tertipli bir şekilde Alay Köşkü civarına geldiklerinde atlarından inerek her birine hilat-ı fahire ilbas olunduktan sonra, padişah tarafından Elçi Ahmet Paşa'ya katırlara yüklü hediyeler teslim edilmişti¹⁴⁹. Daha sonra elçilik heyeti için düsturuna uygun olarak kethüda tarafından mehter çaldırılarak birkaç Enderun ağası gösterişte bulunmuş, heyette

turya elçilerinin diplomatik müzakereler için Belgrat Kalesi'nde ikamet ettikleri sırada yiyecek ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için bk. BOA, *D.BŞM*, 939, s. 8, 10.

¹⁴⁸ Mustafa Han ve maiyetindeki İran elçilik görevlilerine Gurre-i CA-Gaye-i C 1161/29 Mart-26 Haziran 1748 tarihleri arasında geçen 59 günde günlük olarak verilen yiyecek çeşit ve miktarı için bk. BOA, *D.BŞM*, 41144, s. 1.

¹⁴⁹ Numan Efendi, *a.g.e.*, s. 145-48.

bulunanlar büyük bir alay ve gösteriş içinde Bağçe Kapı önlerinde bulunan çekdiri gemileri ile Üsküdar'a geçmişlerdi¹⁵⁰. Ahmet Paşa maiyetindeki heyetle beraber Üsküdar'da bir hafta ikametten sonra, orta-kol üzerinden Halep'e, Halep'ten Rakka'ya ve buradan Bağdat'a gitmek üzere yola çıkmışlardı¹⁵¹.

Üsküdar'dan yola çıkan Osmanlı elçilik heyeti Kartal, Gebze, Hereke, İzmit, Sapanca, Akhisar, Lefke, Vezirhanı, Bilecik, Söğüt, İnönü, Eskişehir, Seyitgazi, Hüsrevpaşa, Buat, İshaklı, Akşehir, Arkıd, Ilgın, Kadıhanı ve Ladik'te konakladıktan sonra 1747 Şubat'ı sonlarında Konya'ya varmışlardı. Mevsimin kışa denk gelmesi, yolculuğu güçleştirmişti. 1 Mart 1747'de Konya'dan hareket eden sefaret heyeti, Ereğli, Ulukışla, Çiftahan, Dulek Geçidi, Kız Oluk, Çakıt, Adana, Misis, Kurt-kulağı, Payas, Bilan, Antakya, Halep, Kilis, Antep yolu ile Urfa (Ruha)'ya varmış ve on iki gün burada kalmıştı¹⁵². 1 Mayıs'da Urfa'dan yola çıkan heyet, Nusaybin, Cebelisincar, Musul, Tekrit, Kazimiye'den geçerek 30 Mayıs 1747'de Bağdat'a varmış ve Bağdat Valisi tarafından merasimle karşılanmıştı. Sefaret heyeti Bağdat'ta on gün kalmış ve 10 Haziran 1747'de alay gösterdikten sonra yola çıkmıştı. Kasr-ı Şirin'den geçen elçilik heyeti, Osmanlı-İran hududu üzerinde Sermil mevkiinde alışlageldiği üzere yapılan ziyaret ve ziyafetlerden sonra 27 Haziran 1747'de elçilerin mübadelesi yapılarak Ahmet Paşa ve maiyeti Hemedan'a, İran'dan gelen Mustafa Han ve heyeti ise Bağdat'a hareket etmişlerdi¹⁵³. Ne var ki, Nadir Şah İran hükümdarı olarak memleketini yönetmede güttüğü siyaset nedeni ile hayatını kaybetmişti. Onun yönetiminde dini, sosyal, siyasi ve ekonomik problemler had safhaya çıkmıştı. Özellikle o, devlet içerisinde Sünniliğe doğru dini bir temayülün oluşmasını sağladığı için ona karşı muhalefet de güçlenmişti. Bu nedenle Kirman ve Meşhed'de çıkan isyanları sertlikle bastırdıktan sonra isyanda kusuru bulunmayanları da idam ettirmişti. Bunların yanında Sistan'da halktan usulsüz ve aşırı derecede vergi toplanması halkın isyanına neden olmuş, bu huzursuzluk Horasan'a sirayet etmiş, buradaki halk da ayaklanmıştı.

Nadir Şah onlara karşı harekete geçmiş ise de 11 CA 1160 (21 Haziran 1747)'de Fatâbâd civarındaki karargahında muhafız alayı ile anlaşmış olan Kacar ve Aşşar reisleri tarafından öldürülmüştü¹⁵⁴.

¹⁵⁰ Numan Efendi, *a.g.e.*, s. 149.

¹⁵¹ İzzi Efendi, *a.g.e.*, vr.107b; Numan Efendi, *a.g.e.*, s. 149.

¹⁵² BOA, *D.MKF*, 1355/75.

¹⁵³ Unat, *a.g.e.*, s. 88-89.

¹⁵⁴ V. Minorsky, "Nadir", İkmal Eden Münir Aktepe, *İA*, IX, İstanbul 1960, s. 28-29. Şem'dani-zâde ise Nadir Şahu, kardeşini öldüren Lezgiler (Dağistan) tarafından muharebe sırasında

Nadir Şah'ın ölümü ile yeğenleri, torunu ve mirzaları arasında taht kavgaları meydana gelmiş ve bir otorite boşluğu doğmuştu. Yeğenlerinden Ali Kulu Mirza Herat'tan gelerek tahta geçtiği gibi, Nadir Şah'ın bütün aile üyelerini de kılıçtan geçirerek hükümdarlığını ilan etmişti. Ali Kulu Han'ı, bir yıl sonra küçük kardeşi İbrahim öldürerek onun yerine tahta geçmişti; ancak hükümdarlığı her kesimden kabul görmediğinden Nadir Şah'ın torunu Şahrüh Mirza Horasan'da hükümdarlığını ilan etmişti. Bundan başka diğer müstakil olmak isteyen sekiz mirza da birbirleri ile mücadeleye başlamışlardı¹⁵⁵. Bu sonuçla Nadir Şah'ın yıllardır topladığı hazine dağıldığı gibi, çok fakir düşen memlekette asayiş ve güvenlik kalmamıştı¹⁵⁶. İran'daki bu kaos ortamından dolayı Osmanlı elçilik heyeti Bağdat'a geri dönerken, İran heyeti ise Bağdat'ta kalıp İstanbul'a gidememişti¹⁵⁷.

Osmanlı Devleti İran'da meydana gelen bu kargaşa ortamından hiçbir şekilde istifade etmeye çalışmamıştır. Aksine İran ile imzalanan anlaşmaya sadık kalarak hiçbir suretle İran topraklarına saldırmadığı gibi, İran'daki kargaşa ortamının yatışmasını beklemiştir. Bu nedenle tayin ettiği Elçi Ahmet Paşa, uzun süre Bağdat'ta ikamet ettikten sonra Mayıs 1748'de Bağdat'ta vefat etmişti¹⁵⁸. Onun yerine 26 Temmuz 1748 (30 Receb 1161)'de Şehrizor Beylerbeyi Mahmut Paşa tayin edilmişti¹⁵⁹. Uzun süredir Bağdat'ta bulunan İran elçisi Mustafa Han, Ocak 1749'da yeni İran Şahı İbrahim tarafından İstanbul'a gönderilmek üzere elçi tayin edildiği haberi, Bağdat Valisi tarafından merkeze bildirmişti. Padişahın emri üzerine Mustafa Han Osmanlı Devleti nezdinde yeni elçi olarak kabul edilmek üzere serbest bırakılmıştı¹⁶⁰. Daha sonra İran Şahı'ndan gelen yeni mektupla Mustafa Han ile beraber Mehdi Han'ın da İstanbul'a elçi olarak gönderilmesini istenmiş; ancak Mehdi Han kendi isteği ile İran'a döndüğü gibi, Mustafa Han yeni elçi olarak bir müddet daha Bağdat'ta kalmıştı¹⁶¹. İran'da karışıklıklardan istifade etmeye çalışan Mustafa Han, Osmanlı padişahına baş vurarak aşiret kuvvetlerinden bir birliğin kendi emrine

öldürüldüğünü belirtir.bk. *a.g.e.*, s. 135. Bir başka kaynak ise Nadir Şah'ın ölüm tarihini 21 Haziran olarak verir. Bk.Tucker, *a.g.e.*, s. 103.

¹⁵⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/1, s. 311.

¹⁵⁶ Minorsky, *a.g.m.*, s. 29.

¹⁵⁷ Ateş, *a.g.t.*, s.114.

¹⁵⁸ Hammer *a.g.e.*, VIII, s. 115.

¹⁵⁹ Şehrizor Beylerbeyi Ahmet Paşa'nın İran elçisi tayin edilmesi ile ilgili bk. BOA, *Cevdet Hancıye*, 6390, Evâbir-i Recep 1161 (17-26 Temmuz 1748).

¹⁶⁰ BOA, *Hatt-ı Hümayun*, 5/142, 12 M 1162 (2 Ocak 1749).

¹⁶¹ BOA, *Hatt-ı Hümayun*, 6/193-D, 29 Z 1162 (10 Aralık 1749).

verilmesini istemişti. Padişah bir maceraya atılmak istemediğinden bu teklifi reddetmişti. Bir süre sonra siyasi mücadelelerde taraf olan bir Safevi şehzadesi Hüseyin ile baş vezir Ali Merdan'ın Bağdat'a kendisine sığınması ile İran'daki iki oğlu hapsedilmişti. Bunun üzerine dört buçuk yıl kaldığı Bağdat'tan 1752'de ayrılarak fiili olarak taht mücadelesi için İran'a gitmişti¹⁶².

Sonuç

Ahmet Paşa'nın 5 Ekim 1746'de elçilik görevine getirilmesinden 21 Ocak 1747 tarihinde yola çıkışına kadar elçilik heyetinin hazırlığı için üç buçuk aylık bir zaman geçmiştir. Elçilik heyetinde bulunan görevlilerin seçimi ve tayini Ekim ayı başlangıcından Aralık ayı sonuna kadar devam etmiştir. Heyette yer alan görevlilere ücret ve harcırah ödemeleri Aralık ayı başlangıcından heyetin hareket tarihi olan Ocak ayı ortalarına kadar devam etmiştir. Elçilik heyeti için ulaşım vatslarının temini ile yol şartlarının düzenlenmesi Ekim ayı ortalarından 1747 Şubatı'nın sonlarına kadar devam etmiştir. Yol boyunca kullanılan Mehterhane-i Âmire malzemesi ile İran Şahına götürülecek hediyeler Aralık ayı içerisinde, gerekli işe ise Ekim ayı başlangıcından itibaren temin edilerek hareketten önce hazır hale getirilmişti. Elçilik heyeti, hareket vakti geldiğinde Üsküdar'dan itibaren Anadolu'nun orta-kolu üzerinde bulunan menzilleri kullanarak Bağdat'a varmış, buradan İran'a geçmişti.

Elçilik heyetinin seçimi ve bunların her türlü ihtiyaçlarını gidermek için yapılan hazırlıklarda herhangi bir problemle karşılaşmadan tamamlanmıştı. Elçilik heyeti 21 Ocak'ta Üsküdar'dan hareketinden 100 gün sonra Bağdat'a varmıştı. Heyetin yolculuğunun uzun sürmesinde ağır geçen Kış mevsimi şartları etkili olmuştu. Buna rağmen 1747 Haziranı sonunda Osmanlı heyeti İran'a doğru, İran heyeti ise Bağdat'a yönelmişti. Ancak İran'da meydana karışıklıklar ve Nadir Şah'ın ölümü nedeni ile Osmanlı ve İran elçilik heyetleri yaklaşık bir buçuk yıl Bağdat'ta ikamet etmişlerdi. Bu süreçte Osmanlı Devleti, Nadir Şah'ın ölümünden sonra İran ile imzaladığı anlaşma şartlarına bağlı kalmış, kendi elçisinin Bağdat'ta vefatı üzerine yeni elçi tayin ederken, Bağdat'ta bulunan İran elçisi Mustafa Han ise İstanbul'a gelişi kabul edilmesine rağmen taht mücadelesi yüzünden İran'a gitmişti.

¹⁶² El-Hacibi, *a.g.e.*, vr. 271b-272a; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/1, s. 456-57.

KAYNAKÇA

1- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kaynakları a- Defterler

- 1- D. BŞM (Bab-ı Defteri Baş Muhasebe Kalemî) 939, 41144
- 2- MD (Mühimme Defterleri) 152, 153
- 3- KK (Kamil Kepeci) 690
- 4- MAD (Maliyeden Müdevver Defterler) 9962, 19796
- 5- TS MAD (Topkapı Sarayı Maliyeden Müdevver) 9571.0001.00
- 6- ND (Name-i Hümayun Defterleri) III

b- Belgeler

Cevdet Hariciye (CH)

2970, 4335, 6390, 6800, 7050, 8225,

İbnülemin Hariciye (İ E H) 856

Hatt-ı Hümayun (HH) 1/15 A , 5/142, 6/191, 6/193-D, 6/198, 7/223

c- Dosya Tasnifi Belgeleri

- D. BŞM 3747/72, 3748/66, 3748/87, 3748/117, 3748/129, 3749/86, 3750/16,
- D. MKF (Bab-ı Defteri Mevkufat Kalemî) 1355/42, 1355/48, 1355/75, 1356/111, 1358/43,

2- Tarihi Kaynaklar

Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri* 1299-1915, III, İstanbul 1975.

Ebû Sehl Nu'man Efendi, *Tedbirât-ı Pesendide (Beğenilmiş Tedbirler)*, Yay. Haz. Ali İbrahim Savaş, Ankara 1999.

El-Hacibi, *Nadir Şah Tarihi Tercümesi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, nr. 2179, 1249.

İzzi Efendi Süleyman Bin Halil, *Tarih-i İzzi*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih Bölümü, nr. 414, 1168,

Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî*, IV/II, Yay. Haz. Orhan Hülâgü-Mustafa Ekincikli-Hamdi Savaş, İstanbul 1998.

- Jorga, Nocola, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1640-1774)*, IV, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2005.
- Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Geschichte des Osmanischen Reiches In Europa*, V, Gotha 1857.
- Şem'dâni-zâde Fındıklı Mustafa Efendi Târihi, *Mür'it-tevârih*, I, Yay. Haz. M.Münir Aktepe, İstanbul 1976.

3- Araştırma ve İnceleme Kaynakları

- Afyoncu, Erhan, "Mîrâhur", *DİA*, İstanbul 2005, s. 141-143.
- Akbayar, Nuri, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, İstanbul 2001.
- Ateş, Abdurahman, *Avşarlı Nadir Şah ve Döneminde Osmanlı-İran Mücadeleleri*, Doktora Tezi, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2001.
- Aygun, İbrahim, "Osmanlı-İran İlişkilerinden Diplomatik Bir Kesit", *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s. 689-701.
- Bayur, Hikmet, "Nadir Şah Afşar'ın Ölümünden Sonra Osmanlı Devleti'ni İran'ı İstilaya Kışkırtmak için Yapılan İki Deneme", *Bellekten*, XII/46, Ankara 1948, s. 407-410.
- Bilgin, Arif, "Matbah-ı âmire", *DİA*, 28, Ankara 2003, s. 115-119.
- Budak, Adnan, *Mustafa Nazif Efendi'nin İran Elçiliği (1746-1747)*, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Sos. Bil. Enst. Trabzon 1999.
- Çınar, Hüseyin, "Osmanlı Ulak-Menzilhâne Sistemi ve XVIII.Yüzyılın İlk Yarısında Antep Menzilleri", *Osmanlı*, 3, Ankara 1999, s. 627-37.
- Gürsoy, Altuniş- Belkis, "Sefaretnameler", *Türkler*, XII, Ankara 2002, s. 582-591.
- İpşirli, Mehmet, "Arpa Emini", *DİA*, 3, İstanbul 1991, s. 392-393.
- Kütükoğlu, Mübahahat S., "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Fevkalâde Elçiler", *Türk Kültürü Araştırmaları*, 27/1-2, Ankara 1989, s. 199-231.
- Minorsky, V., "Nadir", İkmal Eden Münir Aktepe, *İA*, IX, İstanbul 1960, s. 28-29.
- Pakalın, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, İstanbul 1993.
- Özcan, Abdülkadir, "İstabl", *DİA*, 19, İstanbul 1999, s. 203-206.
- Savaş, Ali İbrahim, "Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi", *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s. 643-59.

- Sevinç, Tahir, *1695 ve 1696 Avusturya Seferlerinde Organizasyon ve Lojistik*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2010, s. 200-204.
- Tepley, Karl, “Nemçe İmparatorlarının İstanbul’a Yolladığı Elçi Heyetleri ve Bunların Kültür Tarihi Bakımından Önemli Tarafları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, VII/12-13, Çev.Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1969, s. 247-263.
- Terzi-Tozduman, Arzu, “Osmanlı Hazinesi”, *Türkler*, X, Ankara 2002, s. 893-903.
- Tucker, Ernest S., *Nadir Shah’s for Legitimacy in Post-Safavid Iran*, Amerika (Florida) 2006.
- Turan, Şerafettin, “1560 Tarihinde Anadolu’da Yiyecek Maddeleri Fiyatlarını Gösteren Bir İran Elçilik Heyeti Masraf Defteri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 22/I-IV, Ankara 1965, s. 273-294.
- Unat, Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Yay. Haz. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1968.
- Uluskan, Murat, “Bir Osmanlı Elçisinin Yolculuk Hazırlığı: İbrahim Paşa’nın 1699 Avusturya Elçiliği”, *Türklük Araştırmaları Dergisi (Ayrı Basım)*, 20, İstanbul 2008, s. 251-275.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi (Karlofça Anlaşması’ndan XVIII. Yüzyılın Sonlarına Kadar*, IV/1, Ankara 1995.
- , *Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 274.
- Yalçınkaya, Mehmet Alaaddin, “Bir Avrupa Diploması Merkezi Olarak İstanbul 1792-1798 Dönemi İngiliz Kaynaklarına Göre”, *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s. 660-75.
- , “Mustafa Nazif Efendi”, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, s. 305-306.